

Utjecaj mega dođaja na urbani i regionalni razvoj: analiza Olimpijskih igara

Ivić, Lana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:279801>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ MENADŽMENT U KULTURI I
KREATIVNIM INDUSTRIJAMA

LANA IVIĆ

**UTJECAJ MEGA DOGAĐAJA NA URBANI I REGIONALNI
RAZVOJ: ANALIZA OLIMPIJSKIH IGARA**

DIPLOMSKI RAD

MENTOR:

doc.dr.sc. Marta Borić Cvenić

SUMENTOR:

dr.sc. Igor Mavrin

Osijek, 2022.

Sažetak

Mega događaji danas su od sve veće važnosti za gospodarski razvoj gradova i zemalja diljem svijeta. Razlika između događaja i mega događaja je, naravno, u njegovoj veličini. Riječ je o veličini u mnogo različitih područja koja su u ovome radu predstavljena i opisana. Dakle, riječ je o svjesno planiranim manifestacijama i slavljima organiziranim s posebnim ciljevima. S obzirom na to da se u radu analiziraju dva izdanja Olimpijskih igara, važno je napomenuti kako je zadatak organizatora kreirati sportski spektakl koji će ostaviti više pozitivnih nego negativnih posljedica na okolinu. Kandidiranje za domaćinstvo Olimpijskih igara složen je i dugotrajan proces kojemu se treba ozbiljno i odgovorno pristupiti. Postoji izravna povezanost između mega događaja (u ovome slučaju Olimpijskih igara) i turizma. Svi gradovi domaćini za vrijeme organiziranja Igara stvaraju mnogo popratnih aktivnosti tijekom održavanja natjecanja kako bi gledatelji, zajedno sa sportašima iz više od 200 zemalja, upoznali grad, kulturu te dijelili zajedničke vrijednosti i slavili olimpijski pokret. Međutim, trajanje organizacije i planiranja mega događaja mnogo je duže nego sam događaj. Od iznimne su važnosti sve aktivnosti i nakon održavanja mega događaja kako bi ga se smatralo u potpunosti uspješnim. Potrebne su određene strategije i naponi kako bi gradovi domaćini organiziranjem mega događaja stvorili ljepše i bolje uvjete za život te kako bi grad postao što veći konkurent na turističkome tržištu i na taj način poslao pozitivnu sliku u svijet.

Ključne riječi: događaj, mega događaj, Olimpijske igre, olimpijsko nasljeđe, razvoj

Abstract

Today, mega-events are of increasing importance for the economic development of cities and countries around the world. The difference between an ordinary event and a mega-event is, of course, its size. It is about the size in many different areas that are presented and described in this paper. It can be defined as a consciously planned manifestation and celebration organized with special goals. Given that the paper analyzes two editions of the Olympic Games, it is important to note that the task of the organizers is to create a sports spectacle that will leave more positive than negative consequences on the environment. Bidding to host the Olympics is a complex and long-term process that should be approached seriously and responsibly. There is a direct connection between mega-events (in this case the Olympics) and tourism. All host cities during the organization of the Games create many accompanying activities during the competition so that spectators, together with athletes from more than 200 countries, get to know the city, its culture and share common values and celebrate the Olympic movement. However, the lifespan of organizing and planning a mega-event is much longer than the event itself. All these activities are extremely important even after the mega-event is held, for it to be considered a complete success. Certain strategies and efforts are needed for host cities in order to create more beautiful and better-living conditions by organizing mega-events, and for the city to become as big competitor as possible in the tourist market and thus send a positive image to the world.

Keywords: event, mega-event, Olympic Games, Olympic legacy, development

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Lana Ivić, potvrđujem da je moj diplomski rad pod naslovom Utjecaj mega događaja na urbani i regionalni razvoj: analiza Olimpijskih igara pod mentorstvom doc.dr.sc. Marte Borić Cvenić i sumentorstvom dr.sc. Igora Mavrina rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Osijek, rujan 2022.

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Događaj	2
2.1. Vrste događaja	3
2.1.1. Događaji prema veličini	3
2.1.2. Događaji prema sadržaju	4
3. Događaji i mega događaji	6
3.1. Utjecaji mega događaja	7
3.1.1. Društveni i kulturni utjecaji	7
3.1.2. Ekološki utjecaji	8
3.1.3. Politički utjecaji	8
3.1.4. Turistički i ekonomski utjecaji	8
3.1.5. Infrastrukturni utjecaji	10
4. Brendiranje kao pomoć u organizaciji mega događaja	11
4.1. Kako osigurati uspjeh mega događaja?	12
5. Važnost nasljeđa mega događaja	14
5.1. Važnost i vrste nasljeđa Olimpijskih igara	14
5.1.1. Sportska ostavština	15
5.1.2. Društvena ostavština	16
5.1.3. Ekološka ostavština	17
5.1.4. Urbana ostavština	19
5.1.5. Ekonomska ostavština	20
6. Analize Olimpijskih igara	23
6.1.1. Hipoteze istraživanja	23
6.1.2. Metodologija istraživanja	23
6.2. Obrada podataka	24
6.2.1. London 2012.	24
6.2.1.1. Londonska ostavština	31
6.2.1.2. Održivost Igara	38
6.2.2. Rio de Janeiro 2016.	39
6.2.2.1. Ostavština Rija	45
6.2.2.2. Održivost Igara	54
7. Rasprava	56
8. Zaključak	59

9. Literatura	60
10. Prilozi	64

1. Uvod

Ovaj se rad bavi definiranjem događaja, a posebice mega događaja te analiziranjem njihova utjecaja na urbani i regionalni razvoj mjesta u kojima se održavaju. Događaji su svuda oko nas i predstavljaju jedinstveno životno iskustvo.

Rad se sastoji od devet poglavlja. U drugome se poglavlju pojašnjava pojam i vrste događaja. Treće se poglavlje usredotočuje na podvrstu događaja, a to su mega događaji. Definira što je mega događaj i na koje sve načine može utjecati na ljude i okolinu. U četvrtom se poglavlju predstavlja važnost i uloga brendiranja pri organizaciji mega događaja, a u petom poglavlju, koje je najvažnije poglavlje za razumijevanje istraživačkog dijela rada, riječ je o naslijeđu, tj. ostavštini mega događaja. Naglasak se stavlja na nasljeđe Olimpijskih igara. U šestom se poglavlju određuje problem istraživanja: uspoređuju se i analiziraju dva izdanja ljetnih Olimpijskih igara, a to su Olimpijske igre u Londonu 2012. godine i Olimpijske igre u Rio de Janeiru 2016. godine. Cilj je istražiti kako mega događaji utječu na urbani i regionalni razvoj gradova domaćina. Detaljno se analiziraju planovi tijekom kandidatura gradova za domaćinstvo Igara i ističu se realizirani projekti uz opis trenutnog stanja olimpijskoga naslijeđa. Testirat će se tri hipoteze:

1. Mega događaji imaju moć transformirati socijalno ugrožene dijelove velikih gradova i unaprijediti kvalitetu života.
2. Organizacija mega događaja podrazumijeva planiranje aktivnosti i projekata samo uoči i tijekom njegova održavanja.
3. Politički vrh grada domaćina ima značajnu povezanost sa stanjem olimpijskog naslijeđa nakon Igara.

Komparativnom i deskriptivnom metodom doći će se do rješenja problema, a sedmo će poglavlje potvrditi ili odbaciti postavljene hipoteze. Osmo poglavlje zaključuje istraživanje i predlaže na koji se način može doći do odgovornijeg organiziranja Igara i održivijeg planiranja.

Ovaj će rad dokazati koliko su mega događaji važni za poboljšanje predodžbe grada, za njegovu obnovu te isticanje na svjetskoj razini pogotovo jer kao urbani katalizatori ostavljaju velike tragove na gradove domaćine. Važno ih je kvalitetno i racionalno organizirati kako bi grad ili regija domaćin uživali dugoročne koristi te kako bi se stvorilo bolje životno okruženje za stanovnike.

2. Događaj

Događaji su danas postali središta kulture. Povećanjem slobodnog vremena stanovništva došlo je do povećanja potreba i želja za nazočenjem javnim događanjima, slavljinama i zabavama. Vrlo često vladajući vrh države sponzorira, promovira i podržava mnoge događaje kao dio državne strategije za razvoj ekonomije i destinacijsku promidžbu. Korporacije i poduzeća događaj smatraju ključnim elementom u promidžbenim strategijama i u stvaranju vlastitog imidža. (Bowdin i sur., 2012)

Nekoliko stranih stručnjaka iz područja upravljanja događanjima, na više različitih načina, definiraju događaj. Prema Bowdin (2012), događaji su specifični rituali, prezentacije, performansi ili proslave koje su svjesno planirane i stvorene za obilježavanje posebnih prigoda i za postizanje određenih društvenih, kulturnih ili korporativnih ciljeva. U svojoj knjizi Bowdin izdvaja dvije Getzove¹ definicije posebnog događaja – jednu iz perspektive organizatora događaja, a drugu sa stajališta posjetitelja. Za organizatora, poseban je događaj onaj koji se događa jednom ili rijetko, izvan uobičajenog programa ili aktivnosti organizatora. Za posjetitelja, poseban je događaj prilika za novo iskustvo izvan svakodnevnih aktivnosti. (Bowdin i sur., 2012) Jago i Shaw (1998) pružaju drugačiji pogled na događaj, a to je događaj u turističkom kontekstu. Definiran je kao jednokratni događaj ili događaj ograničenog trajanja koji se rijetko pojavljuje, a potrošaču pruža priliku za slobodno vrijeme i druženje izvan svakodnevnih aktivnosti. Donald Getz (2008) ističe činjenicu da je najveća privlačnost događaja ta što događaji nikad nisu isti i to da sudionik/posjetitelj mora biti na mjestu održavanja kako bi potpuno uživao u tom iskustvu. (Uttarakhand Open University)

Neke od karakteristika događaja podrazumijevaju sljedeće: najčešće se radi o jedinstvenom životnom iskustvu i obično su vrlo skupi, kratkog su trajanja, ali iziskuju dugotrajno i pažljivo planiranje te u konačnici podrazumijevaju visoke financijske i sigurnosne rizike, a svi ljudi uključeni u događaj, ponajviše organizacijski tim, puno toga stavlja na kocku. (Van Der Wagen, Carlos, 2008: 2.)

Autorice Van Der Wagen i Carlos (2008) događaje prema veličini podijelile su na mega događaje, regionalne događaje, značajne događaje i manje događaje. Mega događaji najveća su događanja, uvijek okrenuta međunarodnom tržištu. Riječ je o Olimpijskim igrama koje su tema ovoga rada, Svjetskom prvenstvu u nogometu, Super Bowlu i sl. Svi takvi događaji imaju izravan utjecaj na turizam, medijsku pozornost i gospodarstvo. Regionalni događaji imaju za

¹ Donald Getz profesor je i stručnjak za menadžment događaja.

cilj povećati zanimanje turista za određeno odredište ili regiju. Takvi događaji privlače domaće i strane turiste, a gradu donose značajnu financijsku dobit. Nadalje, značajni događaji takvi su da pobuđuju veliko zanimanje zajednice i privlače velik broj sudionika. Primjerice, proslava kineske Nove godine koja se održava u mnogim gradovima i izvan Kine. Može biti riječ o raznim proslavama, godišnjicama, izložbama, sajmovima, forumima i konferencijama. Međutim, najveći broj događaja spada u kategoriju manjih događaja koje svaki grad i svako mjesto organizira tijekom godine, a ciljana im je publika lokalno stanovništvo.

Prema vrsti, autorice su događaje podijelile na: sportske događaje, događaje iz područja zabave, kulture i umjetnosti, promidžbene događaje, skupove i izložbe, festivale, obiteljska okupljanja, prikupljanje sredstava u dobrotvorne svrhe i ostalo. (Van Der Wagen, Carlos, 2008)

Mnoge države i gradovi svoje razvojne strategije temelje upravo na organiziranju sportskih događaja iz razloga što veliki sportski događaji privlače velik broj sportaša iz cijeloga svijeta, a s njima dolazi i velika svjetska medijska pozornost. Skoko i Vukasović u svom radu navode kako organiziranje velikih sportskih događaja ima izravne financijske učinke na zemlju domaćina, ne samo tijekom, već i uoči i nakon njihova održavanja. (Skoko i Vukasović, 2008)

2.1. Vrste događaja

Ljudi najčešće događaje prvo opisuju prema njihovoj veličini, a zatim prema ostalim karakteristikama. Upravo o podjeli prema veličini i sadržaju govore sljedeća dva potpoglavlja.

2.1.1. Događaji prema veličini

Mnogi autori na različite načine kategoriziraju događaje. Prema Bowdin, četiri glavne kategorije koje se mjere po veličini događaja su: lokalni događaji, veliki događaji, hallmark događaji i mega događaji.

Većina lokalnih zajednica organizira događaje primarno namijenjene lokalnom stanovništvu i u svrhu zabave i razonode. Takvi događaji jačaju osjećaj pripadnosti zajednici, potiču na toleranciju i prihvaćanje različitosti, a mogu i potaknuti ljude na uključivanje u sport, umjetnost i sl. Iz tih će razloga lokalne vlasti često financirati događaje u malim sredinama.

Veliki događaji oni su događaji koji su zbog svoje veličine i interesa medija u mogućnosti privući značajnu brojku posjetitelja, medijskih kuća i donijeti ekonomsku korist. U tu kategoriju spadaju mnoga sportska natjecanja. Primjerice, da bi sportski događaj bio „veliki sportski događaj“, mora uključivati natjecanje između dva tima ili dva individualca, mora stvoriti veliki

interes među domaćom i međunarodnom publikom te mora biti od međunarodne važnosti za sport.

Hallmark događaj onaj je događaj koji se snažno poistovjećuje s identitetom grada ili regije pa s vremenom postane sinonim za to mjesto i stječe veliko priznanje i svijest. Ti su događaji jednokratni ili ponavljajući događaji određenog trajanja, organizirani s ciljem razvijanja svijesti i privlačnosti te stvaranju profitabilnosti u turističkom smislu. Među najpoznatijim hallmark događajima su karneval u Riju, Oktoberfest u Münchenu, Chelsea Flower Show u Londonu, finale nogometnog FA kupa itd. Sve te događaje karakterizira ponos sudionika i povezanost s mjestom održavanja.

Mega događaji toliko su veliki da utječu na cjelokupnu ekonomiju i snažno odjekuju u svjetskim medijima. Ti se događaji razvijaju nakon dugotrajnog nadmetanja i borbe za domaćinstvom tog događaja. U tu kategoriju spadaju Olimpijske igre, Svjetsko prvenstvo u nogometu i svjetski sajmovi. Prema Getzu, mega događaj trebao bi premašiti milijun posjeta, početni kapital za organiziranje trebao bi iznositi najmanje 500 milijuna dolara i trebao bi biti poznat kao „must see“ događaj. Hall, jedan od stručnjaka u području menadžmenta događaja, kaže da su mega događaji poput svjetskih sajmova, izložbi, Svjetskog nogometnog prvenstva i Olimpijskih igara zapravo događaji koji su izričito usmjereni na međunarodno turističko tržište i mogu se opisati kao mega događaji zbog svoje veličine u smislu posjećenosti, javne financijske uključenosti, političkih učinaka i opsega televizijske pokrivenosti. Uglavnom podrazumijevaju i izgradnju novih objekata ili obnovu postojećih. (Bowdin i sur., 2012)

Mega događaji kombiniraju izradu mjesta (tj. preobrazbu i prilagodbu javnih prostora uz povezivanje s lokalnim stanovništvom) i brendiranje gradova. Sve se te aktivnosti očituju kroz nove izvanredne ili obnovljene zgrade, objekte, prometnu infrastrukturu, logotipe, slogane i maskote. (Evans, 2019)

2.1.2. Događaji prema sadržaju

Događaje, osim prema veličini, Bowdin (2012) kategorizira prema njihovom sadržaju, a to su kulturni događaji, sportski događaji i poslovni događaji.

Kulturni događaji mogu biti i veliki događaji, primjerice, poznati mjuzikl „Fantom iz opere“, edinburški festivali (koji su važan izraz ljudske aktivnosti koji doprinosi škotskom socijalnom i kulturnom životu), ali i OI u Londonu 2012. kada su se pružile mnoge prilike za kulturne

dogođaje kroz kulturnu olimpijadu. Kada je riječ o kulturnim događajima, važno je spomenuti Europsku prijestolnicu kulture čiji su događaji diljem kontinenta stekli veliku vidljivost i popularnost. Kulturni su događaji uglavnom usko povezani s turizmom jer ostvaruju prihode bitne za gradove domaćine.

Kada je riječ o sportskim događajima, može se reći da njihova bogata tradicija seže sve do antičkih grčkih Olimpijskih igara jer je testiranje sportske sposobnosti kroz natjecanja jedna od najstarijih i najtrajnijih ljudskih aktivnosti. Sportski su događaji važan i rastući dio industrije događaja. Zbog njihove sposobnosti da privuku turiste i generiraju veliku medijsku pokrivenost i ekonomske učinke, mnoge su vlade i lokalne vlasti upravo sportske događaje stavile u središte svojih strategija za razvoj gradova i regija. Osim što donose dobrobit sportskim organizacijama i gradovima domaćinima, sportski događaji primarno koriste sudionicima kao što su sportaši, treneri i drugi sportski zaposlenici, a zatim donose zabavu i užitek gledateljima. UK Sport sportske događaje klasificirao je u kategorije A, B, C i D. Tip A sportskih su događaja mega događaji: veliki međunarodni događaji koji stvaraju značajnu gospodarsku aktivnost i medijski interes (Olimpijske igre, Paraolimpijske igre, Svjetsko nogometno prvenstvo). Tip B sportskih su događaja kalendarski događaji: veliki događaji koji stvaraju gospodarsku aktivnost, veliku pozornost medija i dio su godišnjeg domaćeg ciklusa kao što je finale FA kupa. Tip C sportskih su događaja jednokratni događaji: neredoviti jednokratni događaji koji generiraju određenu razinu ekonomske aktivnosti (Velika nagrada Velike Britanije). Tip D sportskih su događaja „showcase“ događaji: veliki natjecateljski događaji koji generiraju mali dio ekonomske aktivnosti i dio su godišnjeg ciklusa (primjerice, natjecanja na nacionalnoj razini u većini sportova). (Bowdin i sur., 2012)

Poslovni događaji podrazumijevaju sastanke, konferencije, izložbe, poslovna putovanja i korporativne događaje. Karakterizira ih fokus na poslovanje i trgovinu iako u mnogim takvim događajima postoji i turistički aspekt. (Bowdin i sur., 2012)

3. Događaji i mega događaji

Glavnu razliku između događaja i mega događaja određuje njihova veličina. Veličinu događaja može se izmjeriti kroz četiri faktora: posjećenost, troškove, doseg i transformacijski učinak. Da bi događaj bio „mega“, sva četiri faktora moraju biti velika. Stoga, mega događaji jesu događaji određenog trajanja koji privlače velik broj posjetitelja, imaju širok doseg, stvaraju velike troškove i imaju velik utjecaj na okoliš i stanovništvo. Međutim, teško je odrediti kolika posjećenost mora biti da bi se smatrala velikom i koliki su to veliki troškovi. (Müller, 2015.)

Mega događaji obično koštaju stotine milijuna ili čak milijardi američkih dolara. Najveći se dio ulaže u infrastrukturu potrebnu za njihovu organizaciju, a riječ je o prijevozu i mjestima održavanja (dvorane, stadioni i sl.). Jednako su važan dio plaće zaposlenicima i osiguranja. Neki su od otežavajućih faktora pri organiziranju događaja ograničenje vremena i bliska povezanost nekoliko projekata koji ovise jedni o drugima. Zbog ograničenog vremena, često se dogodi da se propuste određeni rokovi za pojedine aktivnosti što negativno utječe na ostatak manjih projekata i cjelokupnu organizaciju. Iz tog su razloga mega događaji skloni prekoračenju troškova. Primjerice, troškovi zimskih olimpijskih igara u Sočiju 2014. godine prekoračeni su za čak 289% od prvotno planiranog budžeta. Sve te milijarde dolara imaju utjecaj na gradove domaćine, lokalno stanovništvo i izgrađeno okruženje s obzirom na to da gradovi domaćini unapređuju infrastrukturu, okoliš, grade stadione, hotele, ceste, željezničke linije itd. Većina gradova domaćina planira strateško korištenje mega događaja za urbani razvoj grada i regije uz pomoć novčanih sredstava koja inače ne bi bila dostupna. Primjerice Međunarodni olimpijski odbor (kada je riječ o Olimpijskim igrama) i FIFA (kada je riječ o Svjetskim nogometnim prvenstvima) potiču takve transformacije gradova pod oznakom „nasljeđe“ (eng. *legacy*), tj. dugotrajni transformacijski utjecaji na grad domaćina i regiju opravdavajući velike izdatke za organizaciju takvih događaja. Poljska je tako 2012. godine svoje domaćinstvo Europskog nogometnog prvenstva iskoristila za ulaganje u modernizaciju autoceste. Mega događaji trebali bi imati dugotrajne posljedice i značajan trajni utjecaj na gradove domaćine. U protivnom se ne mogu nazivati mega događajima. (Müller, 2015)

Mega događaje ćemo prepoznati po još nekim karakteristikama kao što su međunarodna uključenost više sudionika javnih i privatnih organizacija te vrlo složen proces dugoročnog planiranja. Oni donose velika međunarodna ulaganja u vrlo kratkom vremenskom razdoblju i istovremeno „tjeraju“ grad da organizira nove aktivnosti koje pridonose preoblikovanju i jačanju njegovog identiteta. Kroz uključivanje novih aktera, razvoj nekonvencionalnih partnerstava i kombinaciju inovativnih ideja s međunarodnim resursima, mega događaji donose

nove alate za transformaciju urbanih područja. Zahvaćaju sve sektore života i uprave grada dovodeći pozitivne promjene u infrastrukturi, kulturi, okolišu, obrazovanju, ekonomiji itd. (Odjel za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012.)

3.1. Utjecaji mega događaja

Više je načina na koje događaji mogu utjecati na društvo, okoliš i općenito na živote ljudi. Oni su pokretači ekonomskih transformacija, poboljšavaju urbanu sliku, unaprjeđuju infrastrukturu grada. Kako sve u životu ima svoje prednosti i nedostatke, pozitivne i negativne strane, tako je i s utjecajima događaja. Svi događaji i pozitivno i negativno utječu na društvo i kulturu, okoliš, politiku, turizam i ekonomiju te infrastrukturu.

3.1.1. Društveni i kulturni utjecaji

Kada je riječ o društvu i kulturi, događaji pozitivno utječu na revitalizaciju tradicije i izgradnju ponosa u lokalnoj zajednici – događaji u obliku slavlja nacionalnih praznika ili drugih bitnih obljetnica i dostignuća (primjerice doček Hrvatske nogometne reprezentacije u Zagrebu nakon osvojenog srebra 2018. godine na Svjetskom nogometnom prvenstvu). Sudjelovanje lokalne zajednice u organizaciji događaja ili sama posjećenost stanovništva vrlo je bitan pozitivni učinak jer se na taj način dijele iskustva među zajednicom, razvijaju se nove ideje i šire se kulturni vidici, pogotovo kada je riječ o događajima koji predstavljaju kulturu nekog naroda. Europska prijestolnica kulture dobar je primjer kako događaji mogu biti kreirani s ciljem ostavljanja dugotrajnih i pozitivnih posljedica na kulturnu i kreativnu industriju, na kulturni život grada i njegovih budućih naraštaja. Negativni učinci podrazumijevaju manipulacije lokalnom zajednicom, uništavanje resursa, društvenu nejednakost i loše ponašanje posjetitelja događaja koje može rezultirati strašnim posljedicama. Primjerice, poznati Glastonbury festival 2001. godine bio je otkazan iz sigurnosnih razloga jer je godinu ranije 200 000 posjetitelja bez ulaznica nazočilo festivalu gdje je organizator kažnjen zbog kršenja određenih pravila i dozvola. Prenapučenost na takvom događaju opasna je za sve nazočne. Još je jedan sličan primjer smrt 96 navijača Liverpoola u tragediji na Hillsboroughu 1989. godine. Takve su situacije negativno utjecale na predodžbu događaja, zainteresiranih strana i organizatora te ozbiljno narušile ljudskom životu. (Bowdin i sur., 2012)

3.1.2. Ekološki utjecaji

Koliko dobra događaji mogu donijeti okolišu, toliko mu mogu i naštetiti. Mnogi događaji mogu biti organizirani s ciljem osvještavanja ekološke svijesti te pozitivno utjecati na poboljšanje infrastrukture i transporta. Urbane se sredine transformiraju i obnavljaju pogotovo kada je riječ o većim događajima organiziranim izvan stadiona, sportskih terena, dvorana i ostalih pogodnih prostora. Najveći su ekološki problemi smeće i otpad nakon događaja na otvorenom (npr. koncerti, višednevni festivali i sl.). Primjerice, mnogi su festivali i događaji na otvorenom smanjili negativan utjecaj zabranom staklene ambalaže koja je opasna za svakoga kada se razbije. Onečišćenja, uništavanje nasljeđa, buka i prometna zagušenja neki su od negativnih utjecaja događaja koji se mogu bolje iskontrolirati u kvalitetnoj i efektnoj suradnji s lokalnom vlašću. (Bowdin i sur., 2012)

3.1.3. Politički utjecaji

Događaji usko vezani uz politiku doprinose međunarodnom prestižu, poboljšanoj predodžbi, promiče se ulaganje, a naglasak se stavlja na društvenu koheziju. Vlade organiziraju događaje kako bi pobudile nacionalizam, entuzijazam, ali i pridobile glasove. Vladajuće sile diljem svijeta shvatile su sposobnost događaja da podignu profil političara i gradova/mjesta koje vode. Neizostavna je sposobnost da privuku posjetitelje i tako uz ekonomske koristi stvore nova radna mjesta. Uključivanje političara u to područje dovelo ih je do statusa najvećih igrača u nadmetanju oko domaćinstava i organiziranja mega događaja. Važno je istaknuti da događaji imaju vrijednosti osim opipljivih i ekonomskih koristi. Ljudi su društvena bića, a proslave igraju ključnu ulogu u dobrobiti društva. Događaji generiraju društvenu koheziju, povjerenje i ponos. U tome je izvor političke moći i utjecaja. Upravo je to razlog zašto će se događaji odražavati na političke okolnosti i okruženje. (Bowdin i sur., 2012)

3.1.4. Turistički i ekonomski utjecaji

Najveća briga organizatora događaja je vezana uz proračun – je li cjelokupni događaj unutar predviđenih troškova i hoće li rezultirati zaradom? Hoće li prihodi od sponzorstva, prodaje ulaznica i robe premašiti troškove vođenja promidžbe i organizacije događaja? Vlade se sve više okreću turizmu kao rastućoj industriji koja je sposobna donijeti mnoge ekonomske koristi i otvoriti nova radna mjesta. Događaji su stvaratelji pozitivne predodžbe turističkih destinacija, pozicioniraju ih na tržište i osiguravaju konkurentsku promidžbenu prednost. Jedan od glavnih utjecaja događaja na turizam je turistički prihod. Osim na sam događaj, inozemni će posjetitelj potrošiti novac na put, smještaj, robu i usluge u gradu u kojem je događaj organiziran. Učinkovita i kvalitetna promocija može rezultirati produljenjem posjetiteljeva boravka i/ili

posjetom drugim okolnim mjestima i atrakcijama. Osim turističkog utjecaja koji je događaj stvorio, može se privući medijska pozornost i izloženost što rezultira poboljšanom turističkom slikom i uvećanjem broja posjetitelja tog mjesta. S ekonomskog stajališta, događaji nude prilike za stvaranje novih poslova i poslovnih suradnji. Medijska izloženost uzrokovana uspjehom događaja može biti pokazatelj kapaciteta, sposobnosti i postignuća sudionika događaja i njegovih organizatora. (Bowdin i sur., 2012)

Važno je naglasiti kako mega događaji predstavljaju jednu od opcija za poticanje i jačanje postojećih gospodarskih aktivnosti. Nacionalni ured za ekonomska istraživanja još je davne 2009. godine pokazao da organiziranje mega događaja poput Olimpijskih igara ili Svjetskog prvenstva u nogometu trajno povećava trgovinu za trideset posto. Od 1984. godine postoje dokazi koji upućuju na to da Olimpijske igre mogu imati veliki utjecaj na BDP zemlje domaćina. U sljedećoj su tablici navedene ekonomske koristi u održavanju mega događaja.

Tablica 1. Ekonomske koristi mega događaja

Nova ulaganja	<ul style="list-style-type: none"> • Nova injekcija nacionalnih i međunarodnih ulaganja • Partnerstva javnog i privatnog sektora pri ulaganju
Nova poslovanja	<ul style="list-style-type: none"> • Repozicioniranje postojećih industrija • Razvoj i pokretanje novih poslovnih sektora • Nove prilike na međunarodnim poslovnim sastancima vezanim uz sudionike, sponzore i dobavljače
Novi prihodi	<ul style="list-style-type: none"> • Dodatni porezni prihodi za grad • Nekretnine veće vrijednosti i nove poslovne i stambene jedinice
Novi talenti	<ul style="list-style-type: none"> • Dodatne opcije zapošljavanja • Nove mogućnosti obuke u različitim domenama koje pomažu razvoju ljudskog kapitala i poticanju nove profesionalne kulture na svim razinama društva kroz iskustvo rada na međunarodnim događajima • Razvoj novih poduzetničkih vještina u upravljanju gradom

Izvor: obrada autora prema Odjelu za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012.

Uspješno organiziranje mega događaja najčešće je početak novog procesa za grad – procesa redovnog prijavljivanja za daljnja domaćinstva drugih mega događaja. To pomaže maksimizirati postojeća ulaganja i utječe na međunarodni kredibilitet na nacionalnoj razini od koje i drugi gradovi imaju korist.

3.1.5. Infrastrukturni utjecaji

Mega događaji pomažu ubrzanju razvoja nove infrastrukture ili poboljšanju već postojećeg izgrađenog okruženja. Za međunarodne sportske događaje infrastruktura je raspoređena po gradu i uglavnom je u obliku sportskih objekata. Ostali sadržaji koji moraju biti pripremljeni uključuju smještaj za sudionike događaja, urede i transportna rješenja. Sljedeća tablica prikazuje koristi utjecaja mega događaja na infrastrukturu.

Tablica 2. Infrastrukturne koristi mega događaja

Nova infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> • Nove prometne veze i usluge za poboljšanje gradske povezanosti • Nova postrojenja za opskrbu i distribuciju energije
Novi objekti	<ul style="list-style-type: none"> • Zgrade i javni prostori koji su mjesta održavanja različitih aktivnosti tijekom događaja i koji će ostati kao buduća ostavština (poslovni parkovi, konferencijski centri, muzeji, hoteli i sl.)
Poboljšana usluga	<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšano pružanje javnih usluga u gradu tijekom i nakon događaja
Poboljšano upravljanje	<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšana sposobnost javne uprave za isporuku i koordinaciju usluge

Izvor: obrada autora prema Odjelu za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012.

Kroz razvoj nove infrastrukture, zelenih zgrada, energetske sustava i novih vrsta prijevoza, svaki mega događaj nudi priliku gradu da testira inovacije u znanosti, tehnologiji, kulturi i obrazovanju.

4. Brendiranje kao pomoć u organizaciji mega događaja

U globalnom konkurentskom okruženju, urbani menadžeri moraju pronaći načine kako svoje gradove učiniti poznatima, drugačijima i privlačnima za posjetitelje, jednako kao i za ulagače. Brendiranje je danas postalo važna komponenta u životu grada, a upravo mega događaji pomažu razvoju u tom smjeru jer su takvi događaji najbolje prilike u kojima organizatori i sudionici mogu prikazati svoja dostignuća i posebnosti. Kroz mega događaj, grad može sadržajno obogatiti kampanju brendiranja.

Međutim, ne može svaki grad biti organizator mega događaja. Svaki se mega događaj razlikuje po mnogim kriterijima, kao što je i svaki grad drugačijih kapaciteta i mogućnosti. Dva su glavna kriterija po kojima će grad odlučiti kojoj vrsti mega događaja može pristupiti, koliko će organiziranje biti kompleksno i kakvi će biti utjecaji i potencijalne koristi. To su razmjer i opseg događaja te doseg do šire javnosti.

Razmjer događaja podrazumijeva sposobnost uključivanja i privlačenja međunarodnih sudionika, a opseg predstavlja raznolikost sadržaja i tema. Razlika između opsega i razmjera odražava mjeru u kojoj različiti mega događaji mogu uključiti višu razinu kreativnosti i poduzetništva unutar grada. Što je veći opseg, to bi trebao biti veći inovacijski doprinos grada. Širina opsega znači veći stupanj tematske raznolikosti, bogatstvo sadržaja i inovativnost. Što je veći razmjer, veći su operativni zahtjevi za koordinacijom događaja na globalnoj razini. Upravo ti kriteriji ističu jednu od temeljnih razlika između Olimpijskih igara i primjerice, Svjetske izložbe Expo u smislu organizacijskih zahtjeva. Iako oba događaja imaju najveći opseg i razmjer, razlikuju se po stupnju složenosti povezanom s dizajnom i implementacijom. U slučaju usporedbe Olimpijskih igara s drugim sportskim mega događajima, veća je razina standardizacije kada je riječ o tehničkim zahtjevima za svaku sportsku dvoranu/stadion. U odnosu na Svjetsko nogometno prvenstvo, OI su mnogo šire jer se iz izdanja u izdanje uvode nove vrste sportova te uključuju događaje i infrastrukturu koji su vezani uz kulturnu i ekološku dimenziju grada. Zbog dobro provjerene organizacije sportskih prostora, organizatori Olimpijskih igara mogu se osloniti na već gotov i spreman dio za održavanje događaja.

Iako postoji velika razlika između svih vrsta događaja, međunarodna su tijela dopustila događajima organizaciju događaja različitih veličina da bi se zadovoljile potrebe različitih gradova. Tako, primjerice, Međunarodni olimpijski odbor razlikuje Ljetne i Zimske olimpijske igre. Velike su razlike u broju posjetitelja, sudionika, gledatelja i ulagača kod ta dva izdanja. (Odjel za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012)

U sljedećoj su tablici prikazane neke od brojki sudionika mega događaja, u ovome slučaju, nekoliko Zimskih i Ljetnih olimpijskih igara. Vidljiv je porast u svakoj od kategorija, ali i znatna razlika u broju nacionalnih olimpijskih odbora i sportaša između Ljetnih i Zimskih olimpijskih igara.

Tablica 3. Broj sudionika nekoliko Ljetnih i Zimskih olimpijskih igara

	Nacionalni olimpijski odbori	Sportaši	Volonteri
Ljetne OI			
Tokio 2020.	206	11 420	80 000
London 2012.	204	10 568	70 000
Atena 2004.	201	10 625	45 000
Zimske OI			
Peking 2022.	91	2834	27 000
Vancouver 2010.	82	2780	25 000
Torino 2006.	80	2508	18 000

Izvor: obrada autora (Odjel za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012 i službena web stranica MOO-a)

Kada je riječ o dosegu do šire javnosti, mega događaji razlikuju se po načinu na koji dolaze do šire publike. Primjerice Expo i Europska prijestolnica kulture oslanjaju se na broj posjetitelja događaja i samoga grada. Sportski događaji, iako privlače veliki broj posjetitelja, više se oslanjaju na medijsku pokrivenost i gledatelje televizijskih prijenosa diljem svijeta. Utjecaj i uloga medija izravno je povezana s trajanjem događaja. Događaji kraćega trajanja mnogo su važniji i interesantniji za praćenje dok već spomenuta Svjetska izložba Expo traje od tri do šest mjeseci pa je teže održati jednaki interes od početka do kraja događaja. (Odjel za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012)

4.1. Kako osigurati uspjeh mega događaja?

Jedna od glavnih briga kod mega događaja jest pitanje njihove održivosti – ponajviše s gospodarskog, ekološkog i društvenog stajališta. Iako svako organiziranje događaja sa sobom donosi određene rizike, postoji mnogo više pozitivnih primjera i dokaza da nagrade i dobrobiti mogu biti veće. Ulaganje u događaj ulaganje je za javno dobro pa događaj treba osmisliti i voditi u skladu s time. Iako međunarodna nadzorna tijela imaju ključnu ulogu u osiguravanju toga

aspekta, grad domaćin i svi njegovi partneri na kraju izlaze kao najodgovorniji. Iako je svaki događaj novo iskustvo u novom kontekstu, mnogi se urbani menadžeri mogu osloniti na niz dokazano najboljih praksi koje su donijele uspjeh događaju u svakom smislu. (Odjel za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012)

Nekoliko je koraka nužnih za kvalitetnu i uspješnu organizaciju mega događaja. U početku je važno postaviti ciljeve koji se temelje na resursima i identitetu grada. Tako će biti lakše odrediti ishode koji se očekuju od mega događaja jer nije mega događaj taj koji postavlja ciljeve, nego suprotno. Grad će, koji postavlja ciljeve, tada moći lakše odrediti koja je vrsta mega događaja prikladnija za njega. Međutim, ni jedan se mega događaj ne može organizirati bez aktivnog uključivanja građana. Ako događaj bude uspješan, upravo će stanovnici biti prvi i krajnji korisnici u smislu boljeg okruženja, kvalitetnijih usluga, zdravijeg i zanimljivijeg mjesta stanovanja. Poželjno je da lokalno stanovništvo bude dijelom pripreme jer se gradovi domaćini uglavnom oslanjaju na doprinos lokalnih volontera.

Mega događaj važno je uključiti u strategiju dugoročnog urbanog razvoja. Svrha je većine tih događaja ubrzanje urbane transformacije gradova domaćina. Gradski upravitelji moraju odrediti materijalne i nematerijalne koristi koje su gradu dugoročno potrebne. Kao što je ranije spomenuto, koncept nasljeđa gotovo je pogrešan jer nasljeđe mora biti ključni dio planiranja i strategije. Njegovi će ishodi biti uspješni onoliko koliko su jasno postavljeni izvorni ciljevi. Veliki se događaji općenito promatraju kao katalizatori novih ulaganja i kao snažni akceleratori već planiranih javnih ulaganja. Riječ je o infrastrukturnoj ostavštini koja slovi kao najjasniji i najvidljiviji rezultat postignut održavanjem mega događaja. Dugoročni učinci podrazumijevaju još i ekološki osviještenu javnost, poboljšanu međunarodnu predodžbu, kulturnu živost i sl.

Kada je riječ o dionicima, projekt često može naići na poteškoće jer u njemu sudjeluje veliki broj različitih dionika pa dolazi do problema u određivanju odgovarajućeg upravljanja i dijeljenja vizije i relevantnih informacija. Domaćin mora jednako razumjeti perspektive i ulogu sudionika i međunarodnih upravljačkih tijela jer ipak, riječ je o velikim javnim pothvatima koji izazivaju grad i njegovu upravu da se uključe u nove načine razmišljanja i upravljanja urbanog razvoja. No, nije važno uključiti samo političke i poslovne dionike u cjelokupni proces, već i sveučilišta, škole i građane kroz informativne kampanje i prilike za volontiranje. (Odjel za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012)

5. Važnost nasljeđa mega događaja

Organizacija mega događaja ne obuhvaća samo planiranje i promišljanje o događaju tijekom njegova trajanja, već je potrebno unaprijed promišljati o nasljeđu koje mega događaj sa sobom donosi. Nasljeđe bi trebalo biti dio vizije s kojom se počinje organizacija i planiranje događaja. Treba postojati vizija kako prenijeti nematerijalnu i kulturnu ostavštinu te ju pretočiti u učinkovite i konkretne inicijative bitne za sudionike i širu javnost.

Prema izvještaju sa Svjetske izložbe Expo u Šangaju 2010. godine, općenito bi trebalo isplanirati četiri glavne vrste nasljeđa mega događaja: informacijsko nasljeđe, transformacijsko, tematsko i kulturno. Informacijsko nasljeđe podrazumijeva know-how² organizatora kao rezultat prikupljanja i čuvanja svih zapisa o događaju. Ti su zapisi od izuzetne važnosti za buduće organizatore i istraživače. Transformacijsko nasljeđe uključuje bogatstvo različitih pojedinačnih i zajedničkih projekata s trajnim utjecajem na gospodarstvo, javne usluge, grad, kulturu, okoliš, društvo, politiku itd. Tematsko nasljeđe uključuje sve projekte i inicijative koje su rezultat fokusa mega događaja na njegovu temu, a kulturno nasljeđe obuhvaća projekte i inicijative koje potiču edukaciju građana o povijesti, o vrijednostima i o budućnosti važnih mega događaja. Općenito, upravljanje nasljeđem je izazov jer do tada zadužena organizacija događaja raspušta se nakon što se događaj održi, a zaposlenici odlaze na nova radna mjesta, ili se vraćaju na stara. Iz tog bi razloga bilo poželjno da se određene skupine ljudi trajno bave ostavštinom i upravljaju njome te joj mnogim projektima i na razne načine produže vijek trajanja. (Odjel za gospodarska i društvena pitanja UN-a, 2012)

5.1. Važnost i vrste nasljeđa Olimpijskih igara

„Organiziranje velikih sportskih događanja, posebice Olimpijskih igara, ima izravne ekonomske odnosno financijske učinke na zemlju domaćina, koji se očituju ne samo tijekom i nakon, nego i uoči njihova održavanja.“ (Miočić i sur., 2020:90)

Bivši predsjednik Međunarodnog olimpijskog odbora, Jacques Rogge, isticao je kako je stvaranje održivog nasljeđa temeljno opredjeljenje Olimpijskog pokreta. To je ujedno sjajna prilika, ali i velika odgovornost. Svaki grad domaćin jednom u životu dobiva priliku stvoriti jedinstveni skup ekološkog, društvenog i gospodarskog naslijeđa koje može zauvijek promijeniti zajednicu, regiju i naciju. Kako bi u potpunosti iskoristio sve mogućnosti koje Igre

² Know-how (engl.: znati kako), znanje i umijeće; znanje i iskustvo (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32097>)

moгу pružiti, potencijalni grad domaćin mora imati snažnu viziju i jasne ciljeve o tome što OI mogu učiniti za svoje građane, grad i državu. Tu je već spomenuti Međunarodni olimpijski odbor koji pomaže gradu domaćinu da u što ranijoj fazi promišlja o konkretnim ciljevima.

„Olimpijske igre mogu ostaviti niz naslijeđa unutar grada domaćina, pokrivajući ne samo sport nego i društvene, ekonomske i ekološke dobitke. Neke se pogodnosti mogu iskusiti mnogo prije nego što se ceremonija otvaranja uopće održi, dok se druge mogu vidjeti tek godinama nakon završetka Igara.“ (MOO, 2012: 9) Međunarodni olimpijski odbor nasljeđe razvrstava u pet glavnih kategorija: sportsko, društveno, ekološko, urbano i gospodarsko. Sva naslijeđa mogu biti u opipljivom i neopipljivom obliku. Opipljiva olimpijska ostavština uključuje novu sportsku i prometnu infrastrukturu te urbanu regeneraciju i uljepšavanje koje povećava privlačnost grada i poboljšava životni standard stanovništva. Nematerijalna ostavština, iako manje vidljiva, nije manje važna. Riječ je o nacionalnom ponosu, novim i poboljšanim vještinama radne snage, povećanoj ekološkoj svijesti i općenito vlada dobar i pozitivni duh među stanovnicima. (MOO, 2012)

5.1.1. Sportska ostavština

Kao domaćin najvećeg sportskog natjecanja, olimpijski grad domaćin ima priliku osigurati izvanrednu sportsku ostavštinu koja pomaže promovirati i razvijati sport u gradu, ali i u regiji. Uobičajeni prostori, novosagrađeni ili preuređeni za Igre, mogu se u velikoj mjeri koristiti i nakon završetka Igara, ako se organizatori pobrinu za njihovu funkcionalnost i održivost.

Mnogo je dobrih primjera, pogotovo stadiona koji su bili izgrađeni posebno za OI, a još su i danas u uporabi. Tek jedan od njih je Olimpijski stadion u Stockholmu koji je izgrađen davne 1912. godine, a još i danas, nakon više od 100 godina, služi za brojne događaje. Postoje i gradovi koji su u prošlosti već bili domaćin Igara pa su sportsku infrastrukturu korištenu i izgrađenu za tadašnje održavanje OI, nekoliko godina kasnije koristili kao glavne adute pri kandidaturi za ponovno domaćinstvo. Primjerice, Njemačka je vrlo dobro očuvala sportsko nasljeđe nastalo 1972. godine u Münchenu. Gotovo 50 godina kasnije, Njemačka se kandidirala za Zimske olimpijske igre 2018. godine te je ponovo ponudila glavni stadion koji se baš kao i 1972. godine, koristio za svečano otvaranje i zatvaranje Igara. Međutim, domaćinstvo 2018. godine je na kraju pripalo Južnoj Koreji i PyeongChangu. Također je i londonska Wembley Arena bila korištena u oba britanska domaćinstva – 1948. godine i 2012. godine. Danas gradovi koji se prijavljuju za domaćinstvo Igara, unaprijed razmatraju korištenje privremenih mjesta

koja se kasnije mogu čak i rastaviti pa premjestiti dalje u gradu ili u regiji. Osim novih i obnovljenih mjesta i objekata, interes koji se stvara domaćinstvom OI daje gradu domaćinu posebnu priliku za populariziranjem sporta u cijeloj zemlji. Povećanjem interesa za sport i angažiranjem škola i lokalnih sportskih klubova, domaćinstvo može pomoći u provedbi mnogih sportskih programa koji će ujedno biti ključni za odgoj budućih prvaka. Primjerice, statistički podaci iz 1992. pokazuju da je udio stanovništva koji se bavi nekom vrstom fizičke ili sportske aktivnosti porastao s 36% na 51% nakon Olimpijskih igara u Barceloni. (MOO, 2012.)

5.1.2. Društvena ostavština

Kultura i obrazovanje su oduvijek bili sastavni dio Olimpijskih igara. Temeljna načela olimpizma obuhvaćaju obrazovanje, poštivanje etičkih načela, ljudsko dostojanstvo, međusobno razumijevanje, duh prijateljstva, solidarnosti i poštene igre, dok odbacuju sve oblike rasne, vjerske, političke i rodne diskriminacije. OI nadahnjuju promjene ponašanja i stavova u gradu domaćinu i šire što može pružiti trajnu kulturnu, društvenu i političku ostavštinu. Kulturni program Igara uključuje svečano otvaranje i zatvaranje, dodjelu medalja i kulturnu olimpijadu o kojoj se više govori u istraživačkom dijelu o Igrama u Londonu 2012. godine. Takav program posjetitelje upoznaje s kulturom grada, njegovom poviješću i načinom života. To stanovnicima omogućuje da otvoreno slave i prihvaćaju svoju kulturu, promičući nacionalni ponos, socijalnu uključenost i osjećaj pripadnosti. Primjerice, osamdesetih godina Južna Koreja bila je nacija u nastajanju, relativno nepoznata u međunarodnim krugovima. Stvaranje kulturnog programa dovelo je do dubokog preispitivanja južnokorejske kulture. Međutim, interes stranih posjetitelja tijekom LJOI 1988. u Seoulu koje su po prvi puta održane u Aziji, dao je građanima Južne Koreje obnovljeno povjerenje u njihove odnose s ostatkom svijeta i pobudio želju za otvorenosću kroz organizaciju drugih međunarodnih događaja. Još jedan razlog zašto su OI u Londonu 2012. godine Igre o kojima se najviše priča je kruna na uspješnu četverogodišnju Kulturnu olimpijadu – dvanaestotjedni Londonski festival 2012. godine. Riječ je o najvećem kulturnom događaju u povijesti zemlje gdje je predstavljena ogromna kulturna baština Velike Britanije na kojem je sudjelovalo više od 25 000 umjetnika iz 204 države u 12 000 događaja i nastupa na više od 900 lokacija diljem zemlje. Obrazovanje je također sastavni dio olimpizma, a Igre su savršena platforma za podučavanje olimpijskih vrijednosti, izvrsnosti, prijateljstva i poštovanja. Obrazovni program Londonskog organizacijskog odbora „Get Set“ zabilježio je sudjelovanje 80% škola diljem zemlje u nizu aktivnosti povezanih s Olimpijskim igrama. Neizostavno je spomenuti kako Igre mogu dovesti

do stvaranja nove kulture volontiranja. Čak milijun ljudi se prijavilo za volontiranje na Igrama 2008. godine u Pekingu. (MOO, 2012.)

5.1.3. Ekološka ostavština

Tijekom posljednjih trideset godina, održivost je postala sve važnija stvar pri organiziranju Olimpijskih igara. Godine 1994. MOO prihvatio je okoliš kao četvrti stup Olimpijskog pokreta te sastavio Komisiju za sport i okoliš koja savjetuje Izvršni odbor MOO-a o političkim stavovima u vezi sa zaštitom okoliša i održivim razvojem. MOO i Program Ujedinjenih naroda za okoliš bili su domaćini prve Svjetske konferencije o sportu i okolišu 1995. godine u Lausannei. Pravilnim planiranjem i upravljanjem, utjecaji Igara na okoliš mogu se svesti na najmanju razinu. Organizatori mogu blisko surađivati s javnim tijelima kako bi Igre iskoristili kao priliku za poboljšanje područja grada domaćina i uvođenje novih programa održivosti koji mogu stvoriti trajnu ekološku ostavštinu nakon što Igre završe. Kratkoročno, te inicijative pomažu osigurati najbolje moguće okruženje za sportaše, dok će dugoročnu korist osjetiti stanovnici grada i regije.

Neka od najopipljivijih ostavština te kategorije regenerirana su i obnovljena mjesta unutar grada domaćina. U najviše slučajeva, obnavljaju se napuštena i zapuštena urbana područja kako bi se osiguralo zemljište za razvoj olimpijskih objekata. Često se mjesta revitaliziraju stvaranjem javnih parkova i zelenih površina za uživanje lokalnog stanovništva. Primjerice, zahvaljujući OI u Sydneyju 2000. godine, obnovljeno je približno 160 hektara teško degradiranog zemljišta u svrhu izgradnje jednog od najvećih urbanih parkova u Australiji, vidljivo na sljedećoj fotografiji.

Slika 1. Olimpijski park u Sydneyju
(službeni Twitter profil Olimpijskog parka u Sydneyju: @sydolympicpark)

U Atlanti je na Olimpijskim igrama 1996. godine samo u centru grada posađeno 2000 stabala uz obnovu još nekoliko urbanih parkova. London je također jako dobro iskoristio Igre za transformiranje bivšeg industrijskog zemljišta u 100 hektara parkova kako bi se stvorio najveći novi urbani park u Europi. Osim za sportsku rekreaciju, park je poslužio kao novo stanište mnogim životinjama u močvarnim područjima, rijekama i travnjacima.

Domaćinstvo Olimpijskih igara može služiti kao poticaj javnim tijelima da uvedu više ekološki prihvatljivih načina javnog prijevoza i povećaju korištenje obnovljivih izvora energije. Za OI u Pekingu 2008. godine, vlasti su uložile 22 milijarde dolara samo za poboljšanje kvalitete zraka. Održivost je jedna od ključnih točki tijekom projektiranja i izgradnje novih prostorija za Igre. Obnovljivi izvori energije i reciklirani materijali mogu se koristiti pri izgradnji objekata kako bi na kraju bili što energetski učinkovitiji. Projekti solarne energije koji su pokrenuti tijekom OI u Sydneyju, uključivali su instalaciju solarnih panela na 665 krovova u olimpijskom selu. U Vancouveru 2010. godine „zeleni krovovi“ činili su 50% ukupne površine olimpijskog sela pružajući prirodnu izolaciju te stvarajući prirodno stanište za divlje životinje i mogućnosti za vrtlarstvo na krovovima nakon održavanja Igara. Ovim primjerima i praksama Igre mogu

itekako povećati javnu svijest o okolišu i dovesti do uvođenja boljih ekoloških politika u dugoročnom razdoblju. (MOO, 2012.)

5.1.4. Urbana ostavština

S obzirom na to da su OI najveći događaj koji grad ikada može organizirati, grad domaćin mora osigurati potrebnu infrastrukturu kako bi se uspješno upravljalo velikim priljevom posjetitelja, smještajem, prijevozom i cjelokupnim izgledom grada. Igre mogu pomoći postizanju dugoročnih ciljeva za stvaranje veće kvalitete života za stanovnike i povećanju privlačnosti grada. Uljepšavanje urbanih područja često proizlazi iz grada domaćina koji organizira Igre. Osim regeneracije postojećih urbanih područja, Igre mogu poslužiti kao katalizator za izgradnju novih urbanih područja na industrijskoj pustoši, napuštenim kolodvorima i pristaništima. Primjerice, organizacija pod nazivom „New Look for Athens“ osnovana je prije Olimpijskih igara 2004. godine s ciljem uljepšavanja grada obnovom propadajućih fasada zgrada. U Vancouveru 2010. godine, Olimpijsko selo izgrađeno je na posljednjem preostalom komadu neizgrađene rive. Preuređenjem tog nekadašnjeg industrijskog prostora, osigurano je očuvanje rive za javnu upotrebu, a obnovljene su i mnoge povijesne građevine. Grad Vancouver mnogo je ulagao u socijalne inicijative prije Igara kako bi se riješio problem beskućnika u gradu te je pokrenuo strategiju koja je osigurala da stanovnici i poduzetnici unutar grada budu uključeni u ekonomske prilike koje su pružile ZOI. Pripreme za OI u Londonu 2012. godine dovele su do najveće urbane regeneracije u Europi s izgradnjom Olimpijskog parka u dotadašnjem najugroženijem dijelu grada. Nakon Igara bio je plan prilagoditi sportske objekte sportskim klubovima, lokalnoj zajednici i elitnim sportašima, a igrališta prilagoditi društvenoj namjeni. U istraživačkom dijelu ovoga rada saznat će se jesu li se tadašnji planovi realizirali.

Budući da igre zahtijevaju pouzdane, brze i sigurne prometne mreže, prometna infrastruktura jedno je od ključnih pitanja za grad domaćin. U Vancouveru je i nacionalna i regionalna vlada pružila financijsku potporu za izgradnju nove željezničke veze između centra grada i zračne luke. U Pekingu 2008. godine vlasti su uložile velika sredstva u razvoj sustava gradskog prijevoza koji je kasnije omogućio pokretanje mnogih projekata vezanih uz sve vrste transporta. (MOO, 2012.)

5.1.5. Ekonomska ostavština

Kako je Igrama rasla popularnost, tako je porasla i njihova gospodarska važnost. Jedan od najznačajnijih učinaka održavanja OI povećana je razina gospodarske aktivnosti i proizvodnje te povećanje BDP-a. OI u Sydneyju 2000. godine donijele su porast BDP-a za šest do sedam milijardi australskih dolara stvarajući preko 100 000 novih radnih mjesta i povećavši broj turista za otprilike milijun i pol godišnje. Atlanta je 1996. godine izvijestila o pet milijardi dolara ekonomskih učinaka kao rezultat Igara, a u Londonu 2012. godine upravo OI privukle su značajna ulaganja i stvorile tisuće novih radnih mjesta u teškim gospodarskim vremenima. Tisuće poduzeća iz cijele Velike Britanije pridonijelo je izgradnji Olimpijskog parka, a više od 240 različitih tvrtki sudjelovalo je u izgradnji Olimpijskog stadiona. Koristi od Igara mogu imati mnoge različite vrste poslovanja. Već je spomenuto da Igre mogu generirati nove prilike za zapošljavanje. Održavanjem OI grad može pokazati svoju sposobnost održavanja i drugih velikih događaja što dovodi do daljnjih prilika i povećanja ulaganja u budućnost. Predstavljanje grada može dovesti do značajnog rasta u turističkom sektoru. Torino je 2006. godine iskoristio ZOI da zasjeni svoj industrijski imidž i da se promovira kao novo turističko i poslovno odredište pokazujući svijetu svoju bogatu povijest i kulturu. Grad je svjedočio značajnom porastu broja posjetitelja nakon Igara. (IOC, 2012.) Prostori korišteni za Igre regiji su omogućili da bude domaćin još nekoliko drugih velikih događaja. Najsvježiji primjer jest korištenje Pala Alpitour (poznatija kao Pala Olimpico) Arene (izgrađene 2005. godine) za održavanje najvećeg glazbenog natjecanja, Pjesma Eurovizije 2022. u Torinu. Na slici 2 vidljiv je unutrašnji izgled Pala Alpitour Arene za vrijeme natjecanja u umjetničkom klizanju na ZOI 2006. godine, a slika 3 prikazuje istu tu arenu prilagođenu za Pjesmu Eurovizije šesnaest godina kasnije. Gradnja te višenamjenske dvorane pokazala se uspješnom i učinkovitom te je izvrstan primjer održivosti i potpunog iskorištavanja potencijala.

Maksimiziranjem izloženosti koju Igre pružaju, grad domaćin može pokrenuti dugoročne planove za razvoj turizma kroz promotivne kampanje i ulaganja u turističku infrastrukturu poput hotela i atrakcija.

Slika 2. Dvorana Pala Alpitour za vrijeme natjecanja u umjetničkom klizanju na ZOI 2006. godine u Torinu
(Snimka zaslona autora, YouTube kanal Olympics Figure Skating)

Slika 3. Dvorana Pala Alpitour za vrijeme održavanja Pjesme Eurovizije 2022. godine u Torinu

(Službena stranica Billboard, pristupljeno 9.6.2022.)

Održavanje Olimpijskih igara može biti odlučujući trenutak u povijesti grada, pružajući jedinstvenu priliku za pokretanje dugotrajnih, pozitivnih promjena. Gradovi koji se prijavljuju, sve više stavljaju naglasak na nasljeđe koje domaćinstvo može ostaviti njihovim gradovima. MOO iznimno je predan podržavanju tih napora i promicanju pozitivnog naslijeđa koje Igre mogu pružiti. Svako pozitivno nasljeđe ne događa se samo od sebe, već mora biti pomno isplanirano i od najranije faze integrirano u planiranje projekta. Kako je svaki grad drugačiji, MOO potiče svaki od njih da od početka razmišlja o svojim ciljevima. Brojni primjeri pozitivnog naslijeđa Igara dokaz su njihove moći kao sportskog događaja, ali i pokretača urbanog i regionalnog razvoja. (IOC, 2012.)

6. Analize Olimpijskih igara

U ovome se poglavlju analiziraju dva izdanja Ljetnih olimpijskih igara održana 2012. godine u Londonu u Ujedinjenom Kraljevstvu i 2016. godine u Rio de Janeiru u Brazilu. Analizira se priprema gradova domaćina uoči Igara, kao i utjecaj ovog mega događaja na urbani i regionalni razvoj. Posebna je pažnja pridana nasljeđu, tj. ostavštini Olimpijskih igara. U nastavku su poglavlja navedeni problem i cilj istraživanja, hipoteze, metodologija istraživanja te obrada podataka i rasprava.

6.1. Određenje problema i cilja istraživanja

Problem ovoga istraživanja podrazumijeva usporedbu dva izdanja Ljetnih olimpijskih igara.

Cilj je istražiti kako mega događaji utječu na urbani i regionalni razvoj gradova domaćina, koliki je dio planova u konačnici realiziran te što ostaje gradu i stanovnicima nakon najvećeg sportskog spektakla.

6.1.1. Hipoteze istraživanja

Istraživanje polazi od tri pretpostavke:

1. Mega događaji imaju moć transformirati socijalno ugrožene dijelove velikih gradova i unaprijediti kvalitetu života.
2. Pravilno planiranje mega događaja uključuje planiranje aktivnosti i za razdoblje nakon njegova održavanja, a ne samo uoči i tijekom.
3. Politički vrh grada domaćina ima značajnu povezanost sa stanjem olimpijskog naslijeđa nakon Igara.

6.1.2. Metodologija istraživanja

Metode koje se koriste u ovome istraživanju prvenstveno su komparativna i deskriptivna metoda, potom metode analize i sinteze, induktivna metoda, deduktivna metoda, povijesna metoda te desk istraživanje svih relevantnih dokumenata.

6.2. Obrada podataka

Analiziranjem organizacije, planiranja te upravljanja nasljeđem Ljetnih olimpijskih igara u Londonu 2012. godine i Rio de Janeiru 2016. godine, potvrdit će se ili odbaciti prethodno postavljene hipoteze.

6.2.1. London 2012.

Stvaranje OI u Londonu, multikulturalnom gradu punom umjetnosti, mode, medija, sporta, financijskih giganta te talenata u svim područjima, bilo je magično i nezaboravno iskustvo za sve koji su sudjelovali u tom procesu i za sve koji su barem minutu svoga vremena posvetili sportskom spektaklu. Znamenitosti Londona, njegova kultura i britanski sportski žar proizveli su izvanrednu atmosferu u gradu i šire, u svim dvoranama i na svim lokacijama ispunjenima stotinama obožavatelja raznih sportova. London je 2012. godine po treći put ugostio Ljetne olimpijske igre. Prethodna su dva puta Igre u Londonu bile održane 1908. i 1948. godine. Trajale su od 27. srpnja do 12. kolovoza 2012., a sudjelovalo je 10 568 sportaša iz 204 zemlje. (Službena stranica Olympics, pristupljeno 1.8.2022.)

Na sljedećim su dvjema slikama prikazani logo i maskota LJOI u Londonu 2012.

Slika 4. Službeni logo LJOI 2012.

(Službena stranica Olympics, pristupljeno 29.7.2022.)

Slika 5. Službena maskota LJOI 2012.

(Službena stranica Olympics, pristupljeno 29.7.2022.)

Planiranje je uključivalo posebne programe vezane uz obrazovanje te razvoj sportskih i životnih vještina za više od 12 milijuna djece i mladih u 20 zemalja. Uz nematerijalnu korist, planirala se i materijalna ostavština u obliku Olimpijskog parka, jednog od najvećih sportskih urbanih i društvenih parkova u Europi. Novoizgrađena infrastruktura i regeneracija istočnog dijela Londona transformirala je krajolik, ali i živote najsiromašnijih stanovnika jer je riječ o jednom od najnerazvijenijih dijelova britanske prijestolnice.

Fokus ovog izdanja bio je usmjeren na održivi razvoj i unaprjeđenje zajednice, a ponajviše na poticanje mladih generacija kroz Igre, sport, umjetnost, kulturu i obrazovanje.

Nakon 1948. godine, London se još četiri puta prijavljivao za domaćinstvo Olimpijskih igara. Međutim, u narednih tridesetak godina, London nije bio ni razmatran kao domaćin upravo iz razloga jer je već nedavno ugostio ovaj spektakl. Tek 2012. godine London uspijeva ostvariti dugo planirane ciljeve. Svakako je morala biti nagrađena predanost Olimpijskom pokretu. Velika je Britanija jedna od pet zemalja koja je sudjelovala na svakim Igrama od 1896. godine. Mnogo je sastanaka MOO-a održano u Londonu, u to je vrijeme više od 20 članova MOO-a dolazilo iz Velike Britanije, a donijela je i preko 9000 sportaša koji su osvojili više od 900 medalja. Pri planiranju domaćinstva, Londonu je iznimno važna bila i podrška triju glavnih zainteresiranih strana: središnje vlade, lokalne gradske vlasti te Britanske olimpijske udruge. Pripreme su trajale od 1997. godine kako bi se 2003. godine odobrilo natjecanje u utrci za domaćinstvo LJOI i javno izjavila potpora vlade, grada i udruge.

Vizija OI u Londonu obuhvaćala je pet ciljeva:

1. Pružanje jedinstvenog životnog iskustva za sportaše,
2. ostavljanje nasljeđa za sport u Velikoj Britaniji,
3. stvaranje koristi za zajednicu kroz regeneraciju,
4. podržavanje MOO-a i Olimpijskog pokreta i
5. kompaktna i dobro povezana mjesta održavanja natjecanja.

(LOCOG, 2013)

Neka od glavnih obećanja, planova i karakteristika Igara u Londonu prikazana su u sljedećoj tablici.

Tablica 4. Glavna obećanja Londonskog olimpijskog odbora za organizaciju Igara

9,6 milijuna karata za prodaju (8 mil. za Olimpijske igre i 1,6 mil. za Paraolimpijske igre)
Predviđena prodaja svih proizvoda od 82% za OI i 63% za POI
Najveće i najprostranije olimpijsko selo u povijesti sa 17 320 kreveta
Prenamjena olimpijskog sela u 3 600 stanova nakon Igara
Rastavljanje četiri arene i njihovo preseljenje u druge dijelove Velike Britanije, kao i bazeni za vaterpolo
97% sportaša udaljeno unutar 30 minuta od sportskih objekata
90% objekata povezano s tri ili više načina javnog prijevoza
U svaku ulaznicu za gledatelje uključen besplatan javni prijevoz
Više od 135 000 soba dostupnih unutar 50 kilometara udaljenosti od olimpijskog parka
400 ugovora postignutih s 200 različitih institucija uključujući 11 odjela vlade
Victoria Park u istočnom Londonu i Hyde Park u središnjem Londonu kao dvije žarišne točke za proslavu Igara kroz razne koncerte, kina na otvorenom te dodjele medalja svaki dan

Izvor: obrada autora prema LOCOG. (2013)

Igre u Londonu bile su smještene u pet općina istočnog Londona. Britanska je vlada odlučila upravo tome dijelu grada dodijeliti domaćinstvo OI jer je to područje bilo vrlo socijalno ugroženo. Tada je tamo živjelo oko 1 200 000 stanovnika. Prema indeksu višestruke deprivacije, istočni je London u top 27 svih kategorija, a riječ je o prihodima, zaposlenosti, zdravlju, obrazovanju, vještinama, kućanstvu, kriminalu i okolišu. Dvije godine nakon OI u Londonu, Brittain i Mataruna-Dos-Santos su proveli istraživanje među stanovnicima toga dijela grada o utjecajima Igara. Čak 60% ispitanika smatra kako su promjene koje su osjetili bile pozitivne, pogotovo kada je riječ o mogućnostima za zapošljavanje, novim mjestima za stanovanje i novim sportskim objektima. Međutim, negativna je strana porast cijena nekretnina i parkirnih mjesta u naseljima. Droga i kriminal oduvijek su bili problem istočnog dijela Londona koji je s Igrama postao veći zbog većeg broja stanovnika na tom području. Među negativnim učincima još su i buka, gužve u prometu i zagađenje. Novi trgovački centar Westfield u Stratfordu za neke ispitanike pozitivna je promjena, a za neke negativna. Stoga, može se reći da su određene promjene vezane uz OI stvar percepcije i osobnih ukusa.

Primjerice, dok jedni ispitanici smatraju kako je Westfield donio nove mogućnosti zapošljavanja i bolju ponudu proizvoda i usluga u gradu, drugi smatraju kako je to mjesto koje više koristi stranim posjetiteljima nego lokalnom stanovništvu. Jesu li stanovnici tih pet naselja zadovoljni olimpijskom ostavštinom? Istraživanje Brittaina i Matarune-Dos-Santosa pokazalo je da 65% ispitanika jest. Taj podatak pokazuje kako su stanovnici ipak osjetili pozitivne promjene zbog održavanja OI i da su smatrali kako je takav događaj bio od iznimne važnosti za razvoj njihovih gradova. Neki se nisu uopće osjećali dijelom procesa i nisu osjećali nikakve promjene te smatraju kako njihove želje i potrebe nisu saslušane. Njihova je preporuka organizatorima više oslušivati lokalno stanovništvo uoči Igara i što više prilagoditi promjene ljudskim potrebama kako bi se izbjegli negativni učinci i riješili određeni problemi, pogotovo kada je riječ o multikulturalnim naseljima. Iako je došlo do problema prenapučenosti stanovništva i visokih cijena stanovanja, održavanje Igara u Londonu može se smatrati cjelokupnim pozitivnim iskustvom. (Brittain i Mataruna-Dos-Santos, 2017.)

Za stvaranje Igara na visokoj razini, bio je zadužen tada novoosnovani odbor „London Organising Committee of the Olympic Games“ – LOCOG. Njihov odjel za ljudske resurse bio je zadužen za zapošljavanje od desetak pa do dvjesto tisuća ljudi koji su zajedno planirali program Igara od samoga početka do realizacije. Ključni element planiranja Londona 2012. u smislu održivosti bio je korištenje što većeg broja postojećih objekata uz gradnju novih. Neka su mjesta korištena samo kratkoročno kako bi poslužila svrsi tijekom igara, a nakon njih se vratila u svoje prvobitno stanje (Hyde Park i Greenwich Park). Međutim, sagrađeno je više objekata nego ikada u povijesti Igara. Samo 12 od 36 objekata bile su postojeće sportske građevine spremne za natjecanja, a od toga je šest stadiona. Tim za planiranje mjesta bio je jedan od najvažnijih segmenata u stvaranju sigurnih Igara i održavanju natjecanja u skladu s potrebama svih klijenata. Olimpijsko selo također je bilo jedno od važnijih elemenata obećanja da će se pomoću Igara transformirati istočni London. Cilj je bio osigurati da selo ispunjava sve potrebe sportaša, a nakon Igara, cilj je bio osigurati 2800 novih domova. Više od šest milijardi funti uloženo je u razvoj gradskog prijevoza, stvaranje novih linija i većih stanica kako bi se olakšalo kretanje sportašima tijekom Igara, ali i građanima Londona u godinama nakon Igara. Posebna se pozornost tijekom planiranja pridavala i gledateljima koji su zaduženi za atmosferu tijekom natjecanja i svečanosti. Oko 97% gledatelja prisutnih uživo u dvoranama i mjestima održavanja tvrdi da su Igre nadmašile njihova očekivanja. Kada je riječ o gledateljima kod kuće, u Velikoj je Britaniji BBC dosegnuo 27,3 milijuna gledatelja svečane ceremonije otvorenja OI i 20 milijuna gledatelja muške finalne utrke na 100 metara. Oko 91% Britanaca gledalo je barem

15 minuta Igara, a sve to zahvaljujući kvalitetnom prijenosu na svim BBC-jevim platformama putem kojih su svi sportovi i sve discipline bile besplatne i dostupne svima u državi. (LOCOG, 2013)

Kada je riječ o atmosferi u gradu, uoči igara sve su javne površine preplavile inovativne audio i video instalacije, kulturne izvedbe baleta, opere, klasične i moderne glazbe – sve u čast Igara, sportaša i svjetske zajednice. Gradske su vlasti zajedno s Londonskim olimpijskim odborom radile na kapitalizaciji glavne londonske imovine koristeći poznate znamenitosti kao mjesta održavanja festivala i slavlja donoseći tako Igre u svako susjedstvo i svaki dom. Osim olimpijskih krugova postavljenih na top lokacijama u gradu (npr. na Tower Bridgeu na Temzi), postavljeno je i više od 6000 natpisa i zastava na rasvjetnim stupovima te mnogo instalacija i skulptura na poznatim turističkim atrakcijama. Svi su promotivni materijali i alati brendiranja bili u bojama londonskih igara: roza, ljubičasta i boja mandarine. Čak je i legendarni Old Trafford, dom „crvenih“ iz Manchester Uniteda, bio osvijetljen rozim bojama (tematska boja londonskih igara) tijekom nogometnih utakmica. Cijeli je London aktivno sudjelovao u Igrama. Primjerice, veliki olimpijski krugovi bili su osvijetljeni zlatnim svjetlom svaki put kada bi britanski sportaš završio na postolju. (LOCOG, 2012) Sljedeća slika prikazuje olimpijske krugove koji su krasili Tower Bridge, samo jedan od mnogih simbola Londona, uoči i tijekom Igara.

Slika 6. Olimpijski krugovi na Tower Bridgeu
(Službena stranica Daily Mail, pristupljeno 30.7.2022.)

Domaćini su se pobrinuli da Igre u Londonu budu Igre za svakoga. Kroz razne sportske, kulturne i obrazovne aktivnosti, razvijene su nove mogućnosti za sve stanovnike Londona i cijele države. Zbog kreativne i umjetničke povijesti Londona, i kulturna olimpijada bila je jednako uspješna, pogotovo kada je riječ o raznolikosti, socijalnoj uključenosti i izvedbama prve klase. Kada je Londonu dodijeljeno domaćinstvo LJOI 2012. godine, tim koji se natjecao u nadmetanju s drugim gradovima, obećao je kako će ova jedinstvena prilika uključivati izvanredni kulturni program kako bi se osvijestila važnost kulture i obrazovanja u olimpijskom pokretu. Uspješni kulturni program može donijeti dugoročne pozitivne učinke u turizmu i na duže vremensko razdoblje održati atmosferu Igara. Četverogodišnja kulturna olimpijada službeno je započela 2008. godine po završetku Olimpijskih igara u Pekingu. Strateško je planiranje počelo već u ljeto 2009. godine osnivanjem organizacije za vođenje olimpijade, „Cultural Olympiad Board“ koja je dio LOCOG-a. Pod njihovim su vodstvom donesene četiri ključne strateške odluke. Kulturne manifestacije trebaju biti na nacionalnoj razini – uspostavljene su brojne mreže regionalnih skupina koje su donijele kulturne i umjetničke programe u kojima je sudjelovalo više od 19,8 milijuna ljudi. Odlučeno je da će vrhunac kulturne olimpijade biti za vrijeme London 2012 Festivala koji je najveći kulturni događaj ikada održan u Velikoj Britaniji. Možda i najvažnija strateška odluka bila je ta da će jednu od ključnih uloga igrati umjetnici s invaliditetom. Četvrta je odluka podrazumijevala da London 2012 Festival bude zamišljen kao nositelj kulturnih manifestacija na mjestima gdje to nije uobičajeno, primjerice mjesta kulturne baštine. Cijeli se festival uspješno održavao od mjeseca prije početka Igara do kraja Paraolimpijskih igara. Ostvarena su dva cilja: stvoriti i potaknuti uzbuđenje prije Igara te zadržati takvu energiju u razdoblju između Olimpijskih i Paraolimpijskih igara. Više od 500 000 ljudi posjetilo je internetsku stranicu festivala. I kulturna je olimpijada ostavila nasljeđe, i fizičko i društveno. Inspirirani su mnogi mladi i niknula je nova generacija umjetnika kroz program „Create“ u kojem su umjetnici istočnog Londona trenirali mlado lokalno stanovništvo. Od 2013. godine pa nadalje, taj program služi kao dobrotvorna ustanova učeći mlade ljude u kreativnim industrijama. (LOCOG, 2013)

Taj je kulturni spektakl održavan tijekom tri mjeseca na više od 900 lokacija s 12 000 događaja i 25 000 umjetnika. Glavni je cilj bio donijeti kulturu ljudima, pogotovo mladima. Održano je na tisuće događaja diljem Velike Britanije. Poseban je događaj bio „Open Weekend“ gdje su kulturne ustanove otvorile svoja vrata lokalnom stanovništvu i pružila im priliku da pokažu svoje talente. Prvi je takav događaj održan 2008. godine. Muzeji, galerije i kazališta svoja su vrata otvorila entuzijastima: velike su skupine ljudi došle slikati, pjevati i plesati zajedno.

Budući da je događaj bio izuzetno uspješan, održan je svako ljeto u naredne tri godine. Sebastian Coe, predsjednik LOCOG-a, rekao je kako su organizirali „Open Weekend“ kao dio kulturne olimpijade kako bi omogućili ljudima podijeliti uzbuđenje zbog Igara, a isto tako da bi inspirirani Igrama pronašli svoje talente i razvijali postojeće. Najveće umjetničko djelo proizašlo iz ovoga Festivala je 115 metara visoka, crvena spiralna orbita postavljena u Olimpijski park. Izgradili su je britansko-indijski kipar Anish Kapoor i šrilankansko-britanski dizajner Cecil Balmond. Svojim jedinstvenim izgledom i danas krase Olimpijski park, tj. park kraljice Elizabete. Ova najviša skulptura u Velikoj Britaniji postala je jedna od najposjećenijih turističkih atrakcija istočnog Londona s obzirom na to da pruža mogućnosti vidikovca i spuštanja niz veliki tobogan što je prikazano na slici 7. (LOCOG, 2013)

Slika 7. Spiralna orbita u Parku kraljice Elizabete

(Službena stranica Queen Elizabeth Olympic Park, pristupljeno 7.8.2022.)

Statistike su na kraju pokazale da je London 2012 Festival posjetilo više od 19 milijuna ljudi. Ovakav je događaj pokazao da stanovnici Londona, uz sport, imaju i veliki interes za kulturu i umjetnost.

Neki od dokaza da su OI u Londonu bile „svačije igre“ (Everyone's Games) istaknute su u službenom izvješću:

- 19,5 milijuna ljudi sudjelovalo je u London 2012 Festivalu
- 8 000 ljudi nosilo je baklju diljem Velike Britanije
- 8 milijuna stanovnika posjetilo je 70 velikih ekrana za praćenje natjecanja
- 85% škola sudjelovalo je u projektima vezano uz OI
- 60% ispitanika slaže se da su osjećali kako su Igre bile za svakoga, 86% stanovništva pratilo je reportaže Olimpijskih, a 74% reportaže Paraolimpijskih igara.
- 46% mladog stanovništva (od 16 do 24 godine) tvrdi da su ih Igre potaknule na bavljenje sportom
- 83% stanovništva tvrdi da su Igre bile spektakularne i da država treba biti ponosna na cjelokupni ishod
- 65% ljudi misli da su Igre poboljšale predodžbu Londona i Velike Britanije
- Prosječna ocjena Igara koju su ispitani gledatelji dali je 9.5 od 10

LOCOG (2013), vol. 3

6.2.1.1. Londonska ostavština

Plan je bio stvoriti čvrste temelje za dugoročne promjene u gradu domaćinu LJOI 2012. Nacionalne, gradske i lokalne vlasti iskoristile su Igre za rješavanje mnogih problema u Londonu i stvaranje boljeg života za njegove građane. Konkretnih 9,3 milijarde funti uloženo je isključivo u ostavštinu koja ostavlja dugotrajne tragove i pozitivne učinke.

Službeno izvješće tvrdi kako je gradnja Olimpijskog parka, središta londonskih Igara, bila pokretač najveće transformacije grada u povijesti. Proizvela je budućnost za neke od najsiromašnijih naselja u Velikoj Britaniji. Novi, pristupačniji stanovi, škole, liječnički centri, bolja prometna povezanost i razvoj najveće europske trgovine doveli su do novih zapošljavanja. Čak su i mnogi olimpijski programi i projekti spasili brojne britanske tvrtke i zaposlenike od utjecaja globalne krize. Uz sve to, London 2012. započeo je revolucionarni pristup Igrama u smislu održivosti. To je uključivalo postavljanje standarda kroz društvene, ekonomske i ekološke sektore kao, primjerice, održiva gradnja. Igre su održane uz što manju razinu zagađenja i manje smeća kako bi se zaštitila prirodna bogatstva i sirovine te promovirala

društvena uključenost i zdrav način života. Izgrađeno je samo ono što građani Londona mogu koristiti i priuštiti si dugo nakon Igara. (LOCOG, 2013, vol. 3.)

S obzirom na to da je prošlo točno deset godina od održavanja ovih Igara, Park kraljice Elizabete na svojoj službenoj stranici nudi popis događaja za jubilarnu proslavu. Posebno se ponose ostavštinom koja i deset godina nakon Igara živi i služi stanovnicima Istočnog Londona za brojne svrhe.

Još je nekoliko objekata i lokacija u/na kojima su održavana natjecanja iz mnogih sportova, a nisu navedena u tablici iz razloga što su sagrađeni davno prije Igara i nisu dobili novu namjenu nakon Igara, a to su izložbeni i konferencijski centar ExCel (judo, taekwondo, boks, stolni tenis, hrvanje...), Earl's Court (odbojka), Greenwich Park (dresurno jahanje, moderni petoboj), Hampton Court Palace (biciklizam), Hyde Park (maratonsko plivanje, triatlon), Lord's Cricket Ground (streljaštvo), cesta The Mall (biciklizam, maraton), North Greenwich Arena – danas poznatija kao The O2 Arena (košarka, gimnastika), Wembley Arena (badminton, gimnastika), Wembley Stadium (nogomet) i Wimbledon (tenis). (LOCOG, 2013, vol. 3) U sljedećoj je tablici popis sportskih objekata koji su izgrađeni u svrhu Igara. Ukratko je opisana njihova namjena tijekom i nakon OL.

Tablica 5. Sportski objekti izgrađeni za Igre u Londonu:

NAZIV	KAPACITET	NAMJENA TIJEKOM OI	NAMJENA NAKON OI
<i>Aquatics Centre</i>	17 500 (nakon OI 2 500)	Ronjenje, sinkronizirano plivanje, moderni petoboj	Ponovno otvoreno 2014. godine u korist mnogih škola, lokalnog stanovništva i sportaša + kafić, novi javni trg
<i>Basketball Arena</i>	12 000	Košarka i rukomet	Objekt rastavljen, a dijelovi iskorišteni u druge svrhe i projekte
<i>BMX Track</i>	6 000	Biciklizam	Uklonjena sjedeća mjesta, a teren prilagođen za vozače svake dobi
<i>Copper Box</i>	6 500 (7 500 nakon OI)	Rukomet, petoboj	Ponovno otvorena 2013. godine kao višenamjenska arena za razne događaje i treninge
<i>Olympic Stadium</i>	80 000	Svečana ceremonija otvaranja i zatvaranja Igara, atletika	Višenamjenski stadion za sportska i kulturna događanja, prvenstveno dom West Ham Uniteda i UK Athleticsa.
<i>Riverbank Arena</i>	16 000	Hokej na travi	Rastavljena, 2014. godine ponovo otvorena
<i>Velodrome</i>	6 000	Biciklistička staza	Zajedno s modificiranom BMX stazom i s novim prostorom za cestovni i brdski biciklizam, postao dio novog Lee Valley VeloParka
<i>Water Polo Arena</i>	5 000	Vaterpolo	Srušeno, a određeni elementi će se ponovo iskoristiti u druge svrhe
<i>Eton Dorney, jezero</i>	30 000	Veslanje	Do 2022. godine bilo mjesto za treniranje, a sada je zatvoreno za javno korištenje zbog mnogih incidenata i neprimjerenog ponašanja – ponovo će se otvoriti krajem rujna 2022.
<i>Lee Valley White Water Centre</i>	12 000	Kajak/kanu slalom	Nastavlja biti prvoklasna lokacija za kajak i kanu

Izvor: obrada autora prema LOCOG (2013), Vol. 3

Svi objekti popisani u tablici danas su u funkciji. Vaterpolska i košarkaška arena rastavljene su, što je i bio plan jer su sagrađene od posebnih recikliranih materijala.

Olimpijsko selo, smješteno u Olimpijskom parku (Park kraljice Elizabete), danas je poznato kao „East Village“. Iako je plan bio nešto drugačiji, danas je otprilike polovica stanova po visokim cijenama, četvrtina domova malo je jeftinija za ljude sa srednjim prihodima, a ostatak služi za iznajmljivanje. Godine 2021. omogućeno je još 1500 domova. East Village i Park kraljice Elizabete imaju na usluzi brze željezničke i autobusne linije. Uz veliki izbor trgovina, kafića, barova i restorana, naselje sadrži nekoliko hotela, zajednička dječja igrališta, teretanu i zdravstveni centar. Domovi East Villagea čine ukupno 11 500 domova na području Olimpijskog parka, a u planu je izgraditi još 23 000 do 2036. godine, uključujući još pet novih kvartova. Deset posto svih tih domova bit će pristupačno osobama s invaliditetom, više od trećine bit će po povoljnijim cijenama, a ostatak će biti izgrađen u svrhu dugoročnog najma ili kupnje. Ti će kvartovi sadržavati nove osnovne škole, vrtiće i domove zdravlja. Trenutno u kvartu živi oko 6 000 stanovnika, a do 2031. godine očekuje se da će ta brojka iznositi čak 55 000. Međutim, kritike lokalnog stanovništva su neizbježne, ponajviše zbog porasta cijene stanarina i gentrifikacije³. Unatoč nekim pristupačnim stanovima, rastuće cijene rezultiraju time da stanovnici manjih primanja ne mogu pronaći smještaj koji im je potreban u tom području. Područje oko Parka doživjelo je jednu od najvećih inflacija cijena kuća u Ujedinjenom Kraljevstvu u posljednjih deset godina. Beskućnici i nedostatak smještaja i dalje su veliki problemi za grad. MOO napominje kako je upravo Stratford odabran za mjesto Olimpijskog sela zbog svojeg položaja i potrebe da se revitalizira ono što je bilo jedno od najsiromašnijih područja Londona, područje visoke stope kriminala i nezaposlenosti. (Službena stranica Olympics, pristupljeno 8.8.2022.)

Ono što baca negativnu sjenu na posljedice Olimpijskih igara u Londonu upravo je stambeno zbrinjavanje stanovnika istočnog Londona, tj. Stratforda. U svojim planovima i obećanjima pri natjecanju za domaćinstvo, Londonski odbor za organizaciju Olimpijskih igara naveo je prenamjenu olimpijskog sela u stambene jedinice s povoljnim i pristupačnim cijenama. Prema The Guardianu, sagrađeno je samo 13 000 novih stanova u okolini Parka od kojih je samo 11% po pristupačnim cijenama za one s niskim primanjima. U međuvremenu, u četiri gradske četvrti preko kojih se prostire bivše olimpijsko selo (Newham, Tower Hamlets, Hackney i Waltham

³ Gentrifikacija je postupak urbaniziranja dijelova grada, pretvaranjem starih i siromašnih četvrti u luksuzna naselja, doseljavaju se stanovnici srednjeg i visokog sloja na mjesto istisnutog domaćeg i siromašnog stanovništva.

Forest), nalazi se više od 75 000 kućanstava na listi čekanja za dobivanje smještaja koje je pod gradskom vlašću. U novoj londonskoj četvrti E20 Olympic niču nove luksuzne građevine koje pružaju okus „engleskog Manhattana“. Riječ je o dvama neboderima „Victory Plaza“ koji promoviraju luksuzni način života s vrhunskim stanovima što je sve, samo ne pristupačno stanovnicima East Villagea. Najam stanova koji su izgrađeni pod vodstvom katarske kraljevske obitelji, kreće se od 1750 funti mjesečno za garsonijeru do 4000 za penthouse. Mnogi ljudi koji su sudjelovali u organizaciji Igara i borili se da Igre dođu u London, izražavaju svoje nezadovoljstvo i razočarenje načinom na koji su tretirani stanovnici olimpijskog parka. Slažu se kako svakako postoje koristi i pozitivni učinci Igara, međutim cjelokupni projekt nije unaprijedio kvalitetu života. Kažu kako je nered počeo za vrijeme kada je gradom upravljao gradonačelnik Ken Livingstone, a potpuno „slijetanje sa staze“ dogodilo se kada je London preuzeo Boris Johnson. Livingstone je vjerovao kako su Olimpijske igre jedini način i rješenje za razvoj ugroženog Istočnog Londona. Glavni je cilj bio stvoriti pogodno okruženje i jeftinije mjesto za stanovanje, no, to se nije ostvarilo. Stanovnici smatraju kako je sva nova gradnja i sve nove mogućnosti namijenjeno turistima i stanovnicima drugih gradova, a ne domaćinima. Primjerice, Boris Johnson više se usredotočio na visoku spiralnu orbitu i natječaj za gradnju vidikovca, nego na gradnju novih pristupačnih domova. Odbacio je dotadašnju ekipu zaduženu za ostavštinu Igara i oformio je novi odbor te je sebe postavio kao voditelja. Izmijenio je plan pa se može reći kako je krivac za ovakvu situaciju upravo donedavni premijer Ujedinjenog Kraljevstva. Srećom, postoji i nekoliko pozitivnih priča o sretnicima koji su dočekali dobivanje stana u Istočnom Londonu. Primjerice, jedna je obitelj nakon devet godina dobila stan prikladan za sve članove koji tvrde kako je život u Newhamu vrlo lijep. Svaki put kada posjeti Park kraljice Elizabete, pronade i sazna nešto novo. Mjesto je zabave i prirode u jednom. (Službena stranica The Guardian, pristupljeno 29.8.2022.) Slika 8. prikazuje Park kraljice Elizabete iz zraka, a slika 9. prikazuje stambene zgrade u olimpijskome selu u kojemu su bili smješteni svi natjecatelji, članovi Nacionalnih olimpijskih odbora te mnogi novinari.

Slika 8. Olimpijski park u Londonu / Park kraljice Elizabete
(Službena stranica NLA London, pristupljeno 30.7.2022.)

Slika 9. Olimpijsko selo – stambene jedinice
(Službena stranica BBC, pristupljeno 30.7.2022.)

Olimpijski je stadion najodrživiji i najprilagodljiviji stadion ikada sagrađen. Dom LJOI 2012. godine, danas je dom nogometnog kluba prve engleske lige, West Ham Uniteda i UK Athleticsa (upravljачko tijelo sporta u Velikoj Britaniji). Ovaj višenamjenski stadion ima mogućnost održavanja ne samo sportskih priredbi, već koncerata i raznih velikih događaja. Sastoji se od 60 000 sjedećih mjesta za vrijeme nogometnih utakmica, a kada se na njemu održavaju koncerti, tada može primiti oko 80 000 ljudi. Vlasnik stadiona britanska je tvrtka „E20 STADIUM LLP“, tijelo organizacije „London Legacy Development Corporation“ koja je zadužena za transformaciju i vođenje stadiona. (službena stranica London Stadium, pristupljeno 30.7.2022.)

Londonski „vodeni centar“ (Aquatics centre) zatvoreni je objekt s tri bazena u funkciji. Dizajniran je za plivače svih sposobnosti, od početnika do olimpijskih prvaka. Objekt nudi zabavna obiteljska okupljanja i proslave, plivanje, ronjenje, skokove u vodu, satove plivanja i ronjenja i druge vodene discipline. Upravo u tim bazenima trenira poznati britanski skakač u vodu Tom Daley. Primjerice, ovoga ljeta održavala se „Tom Daley Diving Academy“, škola skokova u vodu za djecu. Još je nekoliko ljetnih aktivnosti kako bi djeca kvalitetno provela svoje školske praznike. (službena stranica London Aquatics Centre, pristupljeno 29.8.2022.)

BMX staza u Londonu također nudi niz aktivnosti za djecu, treninge za početnike, mogućnost slavljena rođendanskih zabava i sl. Sada se lokacija naziva Lee Valley Velopark i jedino je mjesto u kojemu se može sudjelovati u četiri tipa biciklizma: biciklizmu na stazi, na cesti, BMX-u i brdskom biciklizmu. Svjetski profesionalni biciklisti natječu se u raznim događajima održanima u parku kao što su šestodnevna biciklistička utrka „6 Day London“ i Svjetsko prvenstvo u biciklističkim stazama. (službena stranica Queen Elizabeth Olympic Park, pristupljeno 29.8.2022.)

Copper Box višenamjenska je arena kapaciteta od 7500 gledatelja. Može ugostiti natjecanja iz mnogo sportova kao što su košarka, košarka za osobe s invaliditetom, rukomet, odbojka, mačevanje, badminton, gimnastika itd. Dom je nekoliko profesionalnih klubova, a osim sporta služi kao arena za koncerte. Održivost je bila važan dio pri izgradnji ove arene. Uključuje održivo osvjetljenje (88 svjetlosnih tunela koji osvjetljavaju dvoranu), 3000 m² pokriveno recikliranim bakrom po kojem je i dobila ime, a još će se mnogo uštediti na budućim projektima za održivo poslovanje. (službena stranica Queen Elizabeth Olympic Park, pristupljeno 29.8.2022.)

Svakako je važno napomenuti da Park kraljice Elizabete ima i vlastitu internetsku stranicu sa svim potrebnim informacijama o aktivnostima koje nude brojni objekti unutar bivšeg

olimpijskog sela. Stranica je vrlo ažurna i jasna u svojim objavama i obavijestima. Uz stranicu, dostupni su i na trima društvenim mrežama: Twitteru, Facebooku i Instagramu. Društvene mreže i prisutnost na internetu u današnje vrijeme ključni su koraci na putu do uspjeha stoga ni ne čudi da Olimpijski park i dan danas posjećuje mnoštvo turista, a sve više lokalnog stanovništva u objektima provodi svoje slobodno vrijeme.

6.2.1.2. Održivost Igara

Poseban naglasak tijekom svih faza planiranja londonskih Igara bio je na održivosti. To je bila strategija s globalnim utjecajem, osmišljena kako bi osigurala ekološko nasljeđe i nova znanja o održivosti za nadolazeća desetljeća. Čak je 60% građevinskog materijala dostavljeno u Londonu željeznicom kako bi se smanjio loš utjecaj na okoliš. Za svaki proizvod koji je nastao u Londonu povodom Igara – od odjeće za obožavatelje, kišobrana, burgera i pića do sjedišta na stadionu, postavljeno je pet ključnih pitanja kada je riječ o održivosti: „Odakle proizvod/materijali dolaze?“, „Tko ih je izradio?“, „Od čega su napravljeni?“, „U što je zapakirano?“, „Što će biti poslije, možemo li prodati, donirati ili reciklirati?“. U prijašnjim izdanjima Olimpijskih i Paraolimpijskih igara, veliki elementi infrastrukture kao što su privremeni uredi, prodajna mjesta s hranom, natpisi i sjedala, bili su proizvodi po narudžbi za određeno mjesto. Nakon igara često su završavali na otpadu. Nasuprot tome, u Londonu su mnogi ključni dijelovi infrastrukture unajmljeni, iznajmljeni, otkupljeni ili reciklirani u novu namjenu nakon Igara. Održivost Igara bila je vezana i uz zdravlje ljudi i njihovu kvalitetu života. Tako je sva proizvedena hrana koja se jela u dvoranama tijekom natjecanja bila hrana provjerenih lokalnih i regionalnih britanskih proizvođača. (LOCOG, 2012)

Kada je riječ o zelenome, može se ponovo spomenuti Olimpijski park koji je najveći urbani park stvoren u Ujedinjenom Kraljevstvu u jednom stoljeću. Prostire se na 45 hektara bogatog, biološki raznolikog zelenog i plavog staništa. Park pruža mjesta za povezivanje građana s prirodom i odmor od urbanog i užurbanog londonskog života. Održan je niz edukativnih događaja za lokalne škole, uključujući istraživanje divljeg cvijeća i izgradnju dva hotela za kukce. Ujedno je i područje jedne od tri glavne rute migracija ptica u jugoistočnoj Engleskoj, a zgrade su također uključivale posebne cigle dizajnirane za određenu vrstu ptica kako bi se mogle odmarati i razmnožavati. U parku se nalaze vrlo rijetke vrste flore i faune što mu daje na vrijednosti. (Službena stranica Olympics, pristupljeno 8.8.2022.)

Važno je spomenuti kako je London 2012 bio inspiracija za razvoj novog standarda: ISO 20121, dobrovoljnog međunarodnog standarda za održivo upravljanje događajima. Organizacijski

odbor Igrara u Londonu i Olimpijska uprava za dostavu dobile su certifikat za standard nedugo nakon njegova lansiranja u lipnju 2012. Od tada su drugi organizacijski odbori (Rio 2016., PyeongChang 2018., Tokio 2020., Peking 2022. i odbor za kandidaturu Pariza 2024.) certificirane prema ISO 20121. London je također igrao veliku ulogu u razvoju metodologije za obračun emisija ugljika na velikim događajima. Metodologija je kasnije usvojena u Riju 2016., a 2019. godine ju je MOO dalje razvio u dosljednu metodologiju za mjerenje emisije ugljika Olimpijskih igara, koja se nastavlja do Pariza 2024. (Službena stranica Olympics, pristupljeno 8.8.2022.)

6.2.2. Rio de Janeiro 2016.

Rio de Janeiro, drugi najveći grad u Brazilu, imao je čast ugostiti prve Olimpijske igre ikada održane na kontinentu Južne Amerike. Trajale su od 5. kolovoza do 21. kolovoza 2016. godine. Sudjelovalo je 11 238 sportaša iz 206 zemalja, a u samoj organizaciji sudjelovalo je 150 000 ljudi i 50 000 volontera. Na sljedećim su dvjema slikama prikazani logo i maskota LJOI u Riju 2016.

Slika 10. Službeni logo LJOI 2016.
(Službena stranica Olympics, pristupljeno 16.8.2022.)

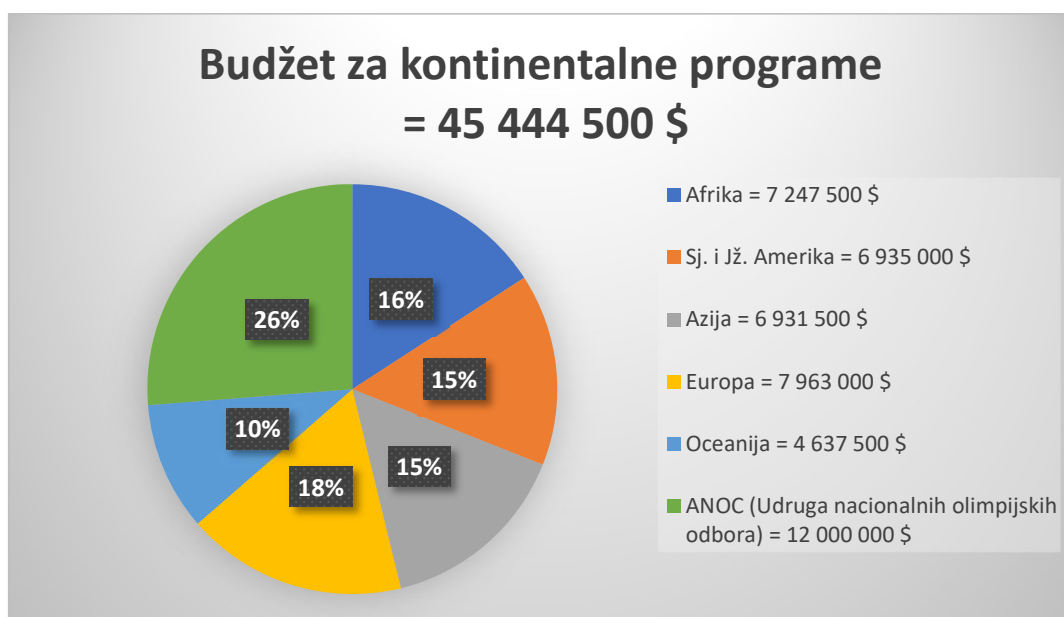

Slika 11. Službena maskota LJOI 2016.
(Službena stranica Olympics, pristupljeno 16.8.2022.)

Kao i svake olimpijske igre, i ovo je izdanje uspješno predstavilo olimpijske vrijednosti milijunima ljudi diljem svijeta. Godine 2016. osnovan je vrlo poseban tim, Izbjeglički olimpijski tim. Sastojao se od deset natjecatelja u tri sporta koji su izbjeglice iz ratom zahvaćenih zemalja. Taj je tim dokaz sportske moći da ujedini ljude različitih kultura, rase i nacionalnosti.

Program MOO-a *Olympic Solidarity* inicijativa je namijenjena razvoju i podupiranju nacionalnih olimpijskih odbora, ponajviše onih s većim potrebama. Proračun za razdoblje od 2013. do 2016. godine iznosio je 439 870 000 američkih dolara, 40% više nego u prethodnom četverogodišnjem ciklusu. Od toga je 129 044 500 bilo namijenjeno za 2016. godinu. Tijekom te godine, glavni su ciljevi nacionalnih olimpijskih odbora usmjereni na finalne pripreme i kvalifikacije sportaša na Olimpijske igre. Ukupno je 1547 stipendija dodijeljeno sportašima iz 185 zemalja uoči Igara u Riju, a od toga se 815 stipendista iz 171 zemlje i deset članova Izbjegličkog olimpijskog tima natjecalo na brazilskim Ljetnim olimpijskim igrama. Ygor Coelho, brazilski igrač badmintona, izjavio je kako je stipendija ovoga programa bila ključna za njegovo olimpijsko putovanje. Zahvaljujući njoj imao je mogućnost trenirati u Danskoj, sudjelovati na raznim turnirima i kvalificirati se na Igre kako bi u konačnici bio dijelom Rija 2016. (IOC, 2016) Od navedenih 129 044 500 američkih dolara, 45 444 500 dolara je bilo namijenjeno za kontinentalne programe. Sljedeći grafikon pokazuje raspodjelu sredstava po kontinentima.

Grafikon 1. Proračun za kontinentalne programe Olympic Solidarityja

Izvor: izrada autora prema IOC, 2021.

Budžet raste iz ciklusa u ciklus pa je tako za razdoblje od 2017. do 2020. godine planirano ukupno 509 milijuna dolara (222 050 000 \$ za kontinentalne programe), a od 2021. do 2024. godine izdvaja se čak 590 milijuna dolara (222 100 000 \$ za kontinentalne programe). (IOC, 2021)

Iako MOO brine o Nacionalnim olimpijskim odborima te ih financijski pomaže, na neke se troškove nije moglo utjecati. Odmah u početku Igre u Riju prekoračile su troškove, a izgradnja je uvelike kasnila. Sportaši, treneri i turisti bili su posebno oprezni pri putovanju u grad vrlo visoke stope kriminala. Uz to, pojava zika virusa uzrokovala je povlačenja nekoliko sportaša. Voda u gradu bila je iznimno zagađena da je čak i Svjetska zdravstvena organizacija predložila da sportaši koji se natječu u otvorenim vodama izbjegavaju gutanje vode i otpadaka, a da sve izložene posjekotine na svome tijelu prekriju vodootpornim flasterima te se istuširaju čim napuste mjesto. Manje od pedeset dana prije početka igara, grad je proglasio stanje javne nesreće. Unatoč svim tim problemima, Igre su počele na vrijeme i ugostile su rekordan broj sportaša i nacionalnih olimpijskih odbora. (Službena stranica Britannica, pristupljeno 16.8.2022.)

Kada je riječ o financiranju Rija 2016., važno je istaknuti kako se proračun većinom sastojao od privatnih izvora u obliku sponzorskih uplata, prodaje prava emitiranja, potpore MOO-a, prodaje ulaznica i licencirane robe. Za sve to je bila zadužena „Rio 2016“, privatna neprofitna sportska organizacija osnovana u travnju 2010. od strane Brazilske olimpijske odbora i Brazilske paraolimpijske odbora. Taj proračun nije uključivao izgradnju potrebnih objekata i infrastrukture, koji su financirani iz privatnih i javnih izvora u nadležnosti brazilskih partnera vlade. Tijekom faza strateškog i operativnog planiranja, poduzeto je nekoliko pregleda proračuna kako bi se proračun uravnotežio i smanjili troškovi. Organizatori su posebno ponosni na svečanu ceremoniju otvorenja kroz koju su predstavili svoju kulturu, prirodu i glazbu uz proračun deset puta manji od Londona 2012. i dvadeset puta manji od Pekinga 2008. (OCOG, 2018)

Kada je riječ o gledanosti i popularnosti ovoga izdanja, Igre u Riju 2016. bile su praćene više nego ikad prije. Čak 50% svjetskog stanovništva pratilo je reportaže, a videozapisi postavljeni na službenim medijskim platformama pregledani su preko 7 milijardi puta. Organizatori su se pobrinuli da jednako dobro iskustvo bude i uživo na stadionima i u dvoranama. Polovica karata se prodavala za 70 brazilskih reala (približno 13 eura), a najjeftinije karte su koštale samo 40 brazilskih reala (7,5 eura). Posebne pogodnosti imali su studenti, umirovljenici, invalidi i stanovnici nižeg socijalnog statusa. Ukupno je prodano 6,2 milijuna karata, a čak milijarda i

700 000 turista pristigla je u Brazil kroz mjesec kolovoz. Oko 82% ispitanih gledatelja i posjetitelja cjelokupno iskustvo ocjenjuju boljim nego očekivanim, ocjenom 9.5 od 10. (IOC, 2016)

Mega događaj poput Olimpijskih igara stvara mnoge izravne i neizravne gospodarske koristi na lokalnoj i nacionalnoj razini. Igre su stvorile oko 5500 radnih mjesta u Odboru Rio 2016 i 90 000 radnih mjesta putem dobavljača koji su pružali usluge unutar olimpijskih i paraolimpijskih objekata. Nabava proizvoda i usluga iznosila je više od četiri milijarde brazilskih reala, od čega je 83% plaćeno brazilskim dobavljačima. U razdoblju od 2012. do 2016. godine, sklopljeni su ugovori s domaćim dobavljačima u vrijednosti od 4 100 000 brazilskih reala i ugovori s međunarodnim dobavljačima u vrijednosti od 3 390 000 brazilskih reala. Nabavu je obuhvaćala kupovina od najsitnijih stvari poput pribadača za pričvršćivanje brojeva na majice sportaša, do unajmljivanja brodova za krstarenje, sportske opreme, namještaja za olimpijsko selo, usluge informatike, čišćenja i sl. Svi su dobavljači pomno birani s obzirom na to da su morali zadovoljavati određene kriterije, najviše vezane uz održivost te pravednu i legalnu razmjenu. (OCOG, 2018)

Plan ponude Rija 2016. može se podijeliti na društveno ekonomski i infrastrukturni plan. Plan društveno ekonomske ponude bio je dio vizije brazilске vlade da uloži u sport kao katalizator društvene integracije kroz četiri glavna programa:

- socijalna uključenost kroz sport i slobodno vrijeme
- vrhunski sport
- proširenje sportske infrastrukture
- održavanje velikih sportskih događaja

Plan svakih Olimpijskih igara uključuje razne obrazovne programe namijenjene mladima. Tako su i brazilске Igre uložile 400 milijuna dolara u „*Mais Educacao*“, program koji financijski podupire sportsku infrastrukturu u javnim školama. Međutim, jedan od najvećih projekata vezan je uz očuvanje najveće urbane šume na svijetu, smještene u srcu grada u kojem se posadilo 24 milijuna drveća od početka nadmetanja za domaćinstvo do 2016. godine. Gradske su vlasti oformile Odbor za urbano nasljeđe koji se pobrinuo za lokacije natjecanja i njihov dugoročni učinak. Primjerice, samo je 26% lokacija/objekata trebalo biti izgrađeno u svrhu Igara jer je preostalih 74% bilo spremno za natjecanja. (Rio Bid Committee, 2008)

Glavna se vizija prvih južnoameričkih Olimpijskih igara u povijesti temelji na okupljanju svih Brazilaca kako bi svijetu dostojno donijeli najveći sportski spektakl. Misija je bila pružiti izvrsne Igre s nezaboravnim proslavama koje će promovirati globalnu sliku Brazila i održivu transformaciju kroz sport, pridonoseći rastu olimpijskog i paraolimpijskog pokreta. Iz te misije proizlaze četiri stupa:

1. Tehnička izvrsnost: sportska natjecanja svjetske klase, mjesta događanja, olimpijska sela te usluge za svaku skupinu klijenata
2. Nezaboravne proslave: iskorištavanje jedinstvene ljepote i duha grada
3. Svjetska slika Brazila: jačanje statusa nacije i jačanje samopoštovanja građana
4. Održiva transformacija: niz programa za promociju društvenog i urbanog razvoja
5. Promicanje rasta olimpijskog i paraolimpijskog pokreta: produbljivanje globalnog angažmana na olimpijskim vrijednostima (izvrsnost, poštovanje i prijateljstvo) i na paraolimpijskim vrijednostima (hrabrost, odlučnost, nadahnuće i pravednost)

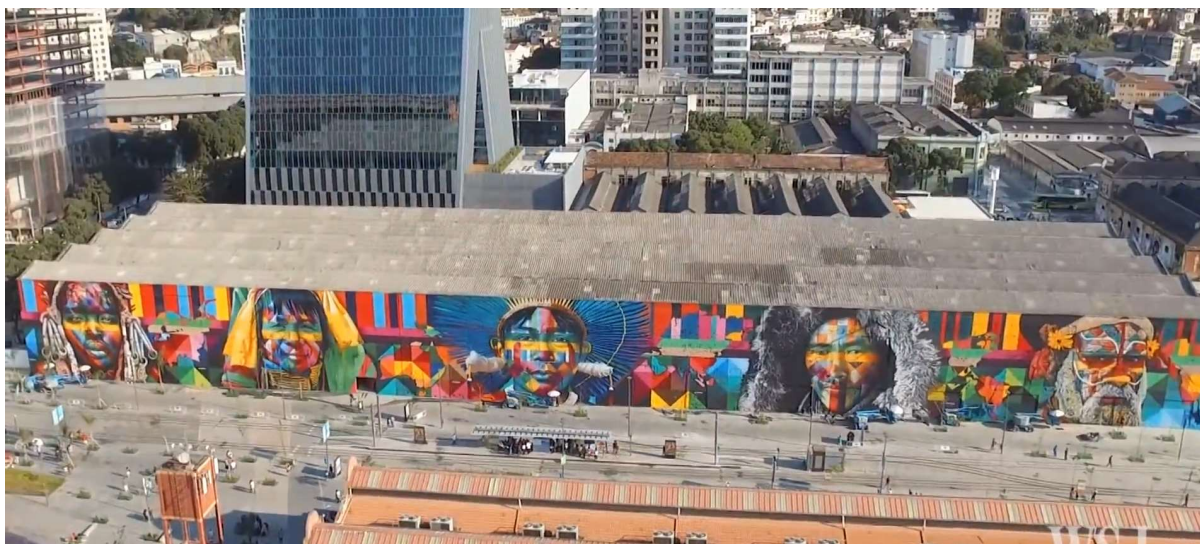
Infrastrukturni je plan obuhvaćao planiranje mjesta odvijanja natjecanja, a cilj je bio obuhvatiti cijeli grad. Razumijevajući potencijal Igara da transformira grad, regiju i državu, vizija Rija razvijala se oko slogana „Live your passion“. Koncept svakako podrazumijeva korištenje infrastrukture i nakon Igara. Za tu su svrhu izabrana četiri različita područja s različitim socio-ekonomskim karakteristikama.

- a) Barra de Tijuca – srce Igara, zahtijevala je značajan razvoj infrastrukture i smještaja; izgradnja olimpijskog sela, medijskog sela i lokacija u predloženom Olimpijskom parku u potpunosti odgovaraju tim potrebama
- b) Copacabana – velika turistička atrakcija, mjesto održavanja sportova na otvorenom na privremenim terenima
- c) Maracanã – najgušće naseljena zona koja sadrži atletski stadion i stadion Maracanã koji je bio domaćin svečanih ceremonija otvaranja i zatvaranja Igara. Plan je uključivao veliko preuređenje luke Rio de Janeiro i revitalizaciju cijele zone.
- d) Deodoro – kvart s manjkom infrastrukture i najvećim udjelom mladog stanovništva. Služio je za izgradnju novih mjesta za Igre.

Planirano je da središte projekta bude zona Barra u kojoj bi se odvijalo 50% natjecanja. Zona uključuje 90 hektara veliki Olimpijski park s deset olimpijskih objekata. U vrijeme nadmetanja za domaćinstvo igara, postojalo je tri objekta: Rio Olympic Arena, Maria Lenk Aquatic Centre i velodrom koji je prilagođen za Igre. Uz ta tri, planirala se gradnja dodatnih šest objekata i jedna privremena dvorana za hokej. Stadion João Havelange služio je za atletiku, a Maracanã za ceremonije otvaranja i zatvaranja Igara. Postojanje dva stadiona uklonilo je izazov vrlo brze tranzicije i pripreme objekta od ceremonije otvorenja do prvog atletskog događaja. Jedina mjesta natjecanja izvan grada nogometni su stadioni u četiri grada su-domaćina, a to su: Brazilija, Belo Horizonte, São Paulo i Salvador. (IOC Evaluation Commission, 2009)

Kao što je već spomenuto, kroz šesnaest dana sportskog spektakla, korišteno je 37 objekata (uključujući i nogometne stadione u ostalim brazilskim gradovima). Oko 79% (u kvadratnim metrima) sportskog prostora već je postojalo, 9% je korišteno za izgradnju privremenih objekata, a na preostalim 12% prostora izgrađeni su novi objekti koji postaju olimpijska ostavština za grad. Činjenica koju ističe Brazilski olimpijski odbor gradnja je Olimpijskog parka Barra. Sagrađen je korištenjem modernog inženjerskog koncepta zvanog nomadska arhitektura što uključuje kompletnu reciklažu konstrukcija koje su korištene u nove svrhe nakon Igara. Istim je načinom sagrađen Međunarodni radiodifuzni centar (International Broadcast Centre) koji je uvijek privremeni objekt za emitere tijekom mega događaja i seli se zajedno s cjelokupnom organizacijom iz grada u grad, iz izdanja u izdanje. Vanjske metalne konstrukcije iskorištene su za novu zgradu od 10 000 stanova, a unutarnje konstrukcije i materijali korišteni su za gradnju IBC-a tijekom zimskih OI u Pyeongchangu 2018. i tijekom ljetnih OI u Tokiju 2020. (2021.)

Održavanje ovakvog mega događaja omogućilo je pokretanje određenih, dugo planiranih infrastrukturnih projekata. Zahvaljujući Olimpijskim igrama, luka „Porto Maravilha“ nije morala čekati godine na svoju revitalizaciju. Zanemaren i zagađen prostor od pet milijuna metara kvadratnih transformiran je u primarno kulturno središte i mjesto za odmor u gradu. Tijekom Igara, luka je služila kao mjesto praćenja Olimpijskih igara. Ljudi su mogli besplatno uživati u svim natjecanjima na velikom ekranu, proslavama i zabavama. Na tom se prostoru nalazi i turistička atrakcija „olimpijski bulevar“ ukrašen i oživljen muralima brazilskog umjetnika Eduarda Kobre. Mural, vidljiv na slici 12., dug je 190 metara i visok 15,5 metara i prikazuje pet osoba, pet lica domorodačkih naroda sa svih pet kontinenata simbolizirajući pet olimpijskih krugova.

Slika 12. Olimpijski bulevar u Riju

(Snimka zaslonu autora, YT kanal Wall Street Journal)

Kako bi se stanovnici Rija lakše kretali, planirano je poboljšanje prometne infrastrukture. Novi sustav obuhvaća četiri autobusne brze linije „BRT“ (skraćeno od Bus Rapid Transport) koje povezuju najprometnije dijelove grada, proširenje podzemnog sustava, modernizaciju željeznice i 450 km novih biciklističkih staza. (OCOG, 2018)

6.2.2.1. Ostavština Rija

Pripremanje za domaćinstvo Olimpijskih igara može biti bitan pokretač urbane regeneracije i mnoštva projekata s ciljem poboljšanja i obnove određenih dijelova grada. MOO potiče gradove na kreiranje dugoročnih planova i stvaranje prijedloga koji će u konačnici imati trajne rezultate. Je li Rio realizirao postavljene ciljeve?

U službenim izvješćima MOO-a i Brazilskog olimpijskog odbora, navedeni su brojni uspjesi i pohvalni rezultati ovoga izdanja Ljetnih olimpijskih igara.

Već spomenute četiri BRT (Bus Rapid Transit) rute olakšale su prijevoz stanovnika Rija de Janeira, čineći sveukupno 167 km duge brze linije kojima putuju dugački autobusi s nešto više sjedećih i stajaćih mjesta od uobičajenog autobusa. Postotak stanovnika koji imaju pristup visokokvalitetnom prijevozu porastao je s 18% (2009. god.) na 63% (2016. god.), a sada su sva područja grada dobro povezana. Riječ je o trima autobusnim linijama, dvjema linijama lake gradske željeznice i jednoj podzemnoj liniji. (OCOG, Trade: 2018) U ljeto 2022. godine, brazilski je gradonačelnik, Eduardo Paes, najavio dodatnu nadogradnju ovoga projekta. Za

početak, plan je transformirati dvije autobusne linije (BRT Transcarioca i BRT Transoeste) u dvije linije lake gradske željeznice koje će udvostručiti kapacitet putnika. (Službena stranica Rail Journal, pristupljeno 22.8.2022.)

Jedan od najvažnijih projekata urbane ostavštine jest projekt Porto Maravilha. Obalna regija Rija de Janeiro jedno je od najstarijih urbaniziranih područja grada. Njegov je strateški položaj odigrao glavnu ulogu u gospodarskom i društvenom razvoju grada. Međutim, posljednjih je desetljeća ta luka doživjela postupno propadanje zbog utjecaja novih trendova u industriji i modernizacije pomorskog prometa. Cilj je bio ponovo oživjeti ovo urbano područje, a svi su zahvati slijedili načela cjelovitosti, održivosti, socijalne uključenosti i društvenog razvoja. Projekt pokriva prostor od pet milijuna metara kvadratnih. Glavne stavke tog projekta bile su gradnja četiri kilometra tunela (za lakše kretanje pješaka i biciklista), rekonstrukcija 700 km javne mreže za kanalizaciju i odvodnju, renovacija 70 km ulica, gradnja 17 km biciklističke staze, sadnja 15 000 drveća, gradnja dvaju muzeja (Muzej moderne umjetnosti u Riju i Muzej sutrašnjice), restauracija povijesne i arhitekturne baštine regije, ali i zbrinjavanje oko 2000 obitelji iz siromašnijih područja u novoizgrađene zgrade. Muzej moderne umjetnosti otvoren je 2013. godine, a Muzej sutrašnjice krajem 2015. godine. Danas su sinonim za brazilsku kulturu i umjetnost i najposjećeniji su muzeji u Brazilu. Financijski gledano, Muzej sutrašnjice jedan je od najuspješnijih projekata Rija de Janeiro jer je riječ o uspješnoj suradnji javnog i privatnog sektora. (Službena stranica Use Metropolis, pristupljeno 22.8.2022.) Sljedeća slika prikazuje fascinantnu arhitekturu Muzeja sutrašnjice.

Slika 13. Muzej sutrašnjice u Rio de Janeiru

(Službena stranica Commercial Property Executive, pristupljeno 22.8.2022.)

Službeno izvješće o ostavštini tj. nasljeđu Igara tvrdi da su objekti, koji su bili domaćini sportskim natjecanjima na Olimpijskim igrama, transformirani u olimpijske centre za trening. Sportska je infrastruktura prilagođena potrebama stanovnika koji se bave sportom i žele imati mjesto gdje mogu trenirati i napredovati.

Većina lokacija na kojima su održana brojna natjecanja već je postojeća infrastruktura koja je bila ponovo u uporabi nakon određenog vremena (neki su objekti izgrađeni za Panameričke igre 2007. godine) ili je dobila novu privremenu namjenu tijekom Igara. Neke od tih lokacija i mjesta su: Riocentro (izložbeni i kongresni centar u Riju), plaža Pontal, Marina da Glória, laguna Rodrigo de Freitas, tvrđava Copacabana, vodeni centar Deodoro, Olimpijski streljački centar Deodoro, Olimpijski hokejaški centar Deodoro te postojeći stadioni za nogometne utakmice: *Maracanã* (Rio de Janeiro), *Olympic Stadium* (Rio de Janeiro), *Corinthians Arena* (São Paulo), *Mineirão* (Belo Horizonte), *Mané Garrincha Stadium* (Brasília), *Fonte Nova Arena* (Salvador), *Amazonia Arena* (Manaus). (OCOG, 2016) U sljedećoj su tablici navedeni sportski objekti izgrađeni za Igre te njihova namjena tijekom i nakon OI.

Tablica 6. Sportski objekti izgrađeni za Igre u Rijju:

NAZIV	KAPACITET	NAMJENA TIJEKOM OI	PLANIRANA NAMJENA NAKON OI
<i>Olympic Aquatics Stadium</i>	18 000	Plivanje, vaterpolo	Rastavljanje i podjela na dva nova vodena centra s dva odvojena bazena
<i>Carioca Arena 1, 2 i 3</i>	16 000, 10 000, 10 000	Košarka, džudo, hrvanje, mačevanje i taekwondo	Sportski centri, dvorane za treninge i nova škola sporta
<i>Future Arena</i>	12 000	Rukomet	Četiri nove škole u zapadnom Rijju
<i>Olympic Tennis Centre</i>	12 000	Tenis	Tenis
<i>Olympic Golf Course</i>	25 000	Golf	Golf
<i>Rio Olympic Velodrome</i>	5 800	Biciklizam	Dio novog centra za trening (Olympic Training Center)
<i>Beach Volleyball Arena</i>	12 000	Odbojka na pijesku	Trajno zatvoreno
<i>Deodoro Stadium</i>	7 500	Moderni petoboj, ragbi	/
<i>Youth Arena</i>	5 000	Košarka, moderni petoboj	/
<i>Olympic BMX Centre</i>	7 500	Biciklizam	Biciklistički centar za građane

Izrada autora prema OCOG – venue delivery guide, 2016

Olimpijski park Barra srce je Olimpijskih i Paraolimpijskih igara 2016. godine. Sastoji se od devet objekata od kojih je pet sagrađeno isključivo u svrhu Igara (tri Carioca Arene, velodrom i olimpijski centar), dva su već postojala (vodeni centar Maria Lenk i Rio Arena) i dva su bila privremena (Future Arena i Aquatic Centre). Nakon Igara, sve su građevine prošle manje preinake, a u veljači 2017. Olimpijski je park počeo biti mjesto održavanja raznih događaja. Preko tjedna park je mjesto treniranja, dok vikendom služi kao mjesto zabave, koncerata i drugih kulturnih događaja. (OCOG, Trade: 2018)

Prema izvješću MOO-a, primjerice, Carioca Arena 1 bila je domaćin košarkaških utakmica kroz 2018. godinu, ali i natjecanja u drugim sportovima kao što su ženski futsal, jiu-jitsu, karate, stolni tenis, badminton i sl. Carioca Arena 2 služi kao trening centar za borilačke sportove, a Carioca Arena 3 sportski je centar s teretanom, prostorom za fizioterapiju i liječničkim centrom. Od kolovoza 2018., Arena 3 nudi razne sportske aktivnosti za više od 1500 djece. Kao dio parka naveden je i olimpijski velodrom koji je bio domaćin natjecanjima u biciklizmu. Godine 2018. ponovo je otvoren nakon što je 2017. godine bio oštećen u dvama požarima.

Olimpijski teniski centar ponovo je otvoren u veljači 2017., a prvo je natjecanje bilo u odbojci na pijesku. Međutim, nije poznato iz kojeg se razloga Rio Open ne odigrava na ovim terenima na kojima može prisustvovati najviše gledatelja u cijeloj Južnoj Americi, već na terenima „Jockey Club Brasileiro“ u Gávei, južnoj četvrti Rija de Janeira. Kao najvažniji događaj održan na velikom olimpijskom teniskom stadionu, MOO ističe natjecanje u odbojci između olimpijskih legendi 2017. godine.

Vodeni park Maria Lenk centar je izgrađen 2007. godine za Panameričke igre. To je bio jedan od važnijih aduta u prijavi Rija za domaćinstvo Igara. U gotovo desetogodišnjem razdoblju bio je slabo korišten, kao i nekoliko mjeseci nakon ljeta 2016. godine. Danas tamo trenira oko 200 profesionalnih plivača, vaterpolista i drugih sportaša poput gimnastičara i karatista jer centar sadrži i manje dvorane prigodne za takve sportove. Održavaju se i mnoga natjecanja kao što su „Brazil swimming trophy“, „Aquatic Polo Brazil Open“, Brazilsko prvenstvo u umjetničkom plivanju itd.

Rio Arena ili Olimpijska arena, poznata kao i Jeunesse Arena zatvorena je višenamjenska arena također izgrađena 2007. godine. Za Olimpijske igre 2016. godine prošla je kroz modernu preobrazbu. Koristi se za razna sportska i kulturna događanja svih vrsta i veličina. U njoj su održane mnoge UFC borbe, svjetsko prvenstvo u džudu, u odbojci, ali i u nacionalnom

prvenstvu u košarci. Može okupiti od 300 do 18 000 gledatelja. I dalje nastavlja biti jedna od glavnih lokacija za glazbene i sportske spektakle u Brazilu.

Dio koji je djelomično ostao u funkciji olimpijski je kompleks Deodoro. Njegovi su objekti također izgrađeni 2007. godine za Panameričke igre tako da je 60% kompleksa bilo spremno za Olimpijske igre: nacionalni (kasnije olimpijski) streljački centar, bazen za moderni petboj, nacionalni konjički centar te centar za hokej na travi. Taj je dio grada za Olimpijske igre dobio Deodoro Arenu, BMX stazu i olimpijski Whitewater stadion za slalom u kanuu. Nakon Igara, MOO spaja prostor za kanuu i BMX centar u Radical Park, drugi najveći park u gradu i mjesto za razvoj sportskih vještina i za opuštanje građana. Kažu kako je riječ o najvažnijoj sportskoj ostavštini u Riju. Jezero je otvoreno javnosti, a preko tjedna više od 400 studenata ondje je provodilo sate plivajući, prakticirajući Capoeiru i hidrogimnastiku. Priznaju kako se ovaj dio grada najviše borio s olimpijskom ostavštinom s obzirom na težu gospodarsku i političku situaciju u Brazilu zbog koje su kasnili mnogi projekti, pa tako i gradnja/prenamjena olimpijskih objekata. (OCOG, Trade: 2018)

Brazilski je gradonačelnik, Eduardo Paes, koji je bio na vlasti u razdoblju od 2009. do 2017. godine pa ponovo od 2021. do danas, 2020. godine bio optužen za preusmjeravanje 120 milijuna brazilskih reala (iz ukupnog proračuna od 647 milijuna reala) namijenjenih kompleksu Deodoro. Naravno, on sam tvrdi kako nikada u svome mandatu nikome nije pogodio. (Službena stranica The Tennessee Tribune, pristupljeno 23.8.2022.)

Na svoju novu namjenu neke su lokacije čekale mjesecima, a neke i godinama. Primjerice, Park Deodoro morao se zatvoriti početkom 2017. godine na nekoliko mjeseci kako bi se pronašla odgovarajuća tvrtka za vođenje i upravljanje parkom. Isto se dogodilo s legendarnim stadionom Maracanã, koji je nakon održavanja nekoliko utakmica Svjetskog prvenstva u nogometu 2014. godine i svečanih ceremonija otvaranja i zatvaranja Olimpijskih igara 2016. godine izgledao potpuno napušteno, u vrlo lošem i raspadajućem stanju. Brojna su sjedala i važna oprema bili otuđeni. (Službena stranica Inside the Games, pristupljeno 23.8.2022.) Radovi na stadionu prekinuti su jer su tri tvrtke uključene u obnovu proglašene krivima za korupciju. Niti jedna od privatnih tvrtki nije htjela platiti održavanje stadiona smatrajući da to nije njihova odgovornost. Vladajući iz Rija optužuju organizacijski odbor Rija 2016. za propadanje objekta, a vlasnici Maracane odbijali su prihvatiti odgovornost dokle god Olimpijski odbor ne izvrši popravke. (Službena stranica news.com.au, pristupljeno 23.8.2022.) Međutim, u travnju 2019. godine dva brazilska kluba iz prve brazilske lige, Flamengo i Fluminense, sklapaju šestomjesečni ugovor za vođenje Maracanã kompleksa koji uključuje sam stadion i manju dvoranu uz njega naziva

Maracanãzinho arena. Dogovor je uslijedio nakon što je gradska vlast objavila kako raskida ugovore s privatnim upraviteljima i da preuzima vlasništvo nad ovim važnim objektom. Danas ti klubovi i dalje nastavljaju upravljati Maracanom na kojoj se osim utakmica Flaminga i Fluminensea, 2019. godine održalo i južnoameričko nogometno prvenstvo Copa America. (Službena stranica The Stadium Business, pristupljeno 23.8.2022.)

Jedan od najinovativnijih projekata bila je gradnja Future Arene, dvorane namijenjene rukometnim utakmicama tijekom Igara. Nakon Igara, plan je bio rastaviti arenu, a materijal iskoristiti za gradnju novih četiriju škola. (OCOG, 2018) Prema članku službene stranice Globo, rastavljanje arene započeto je tek šest godina kasnije, u ožujku 2022. godine. Svo ovo vrijeme nije bila korištena. Cijeli je proces bio odgođen dok se nije pronašla tvrtka koja bi odradila posao. Samom odgodom i troškovi su veći pa sada taj projekt premašuje 70 milijuna brazilskih reala. Riječ je o četirima novim školama s deset učionica i kapaciteta 245 učenika u svakoj. Gradonačelnik Eduardo Paes projekt smatra izuzetno bitnim s obzirom na to da je riječ o olimpijskom naslijeđu, a škole u zapadnom dijelu Rija trebale bi biti gotove 2023. godine. (Službena stranica G1 Globo, pristupljeno 17.8.2022.)

Na sljedećim je fotografijama vidljivo stanje samo nekih od olimpijskih objekata nakon Igara, dok još nisu dobili novu namjenu koja je bila prvotno planirana. Rezultat je to nepravilnog planiranja i loše organizacije post-olimpijskih projekata, kao i lošeg brazilskog političkog okruženja i financijske krize.

Slika 14. Olimpijski centar za vodene sportove 2017. godine
(Službena stranica news.com.au, pristupljeno 23.8.2022.)

Slika 15. Tri Carioca Arene 2017. godine
(Službena stranica [The 42](http://The42.com), pristupljeno 23.8.2022.)

Slika 16. Unutrašnjost Maracane nekoliko mjeseci nakon Igara
(Službena stranica The Irish Times, pristupljeno 23.8.2022.)

Međutim, olimpijsko je selo predstavilo problem i u ovome izdanju. Smještajni kapaciteti koji su pružili dom sportašima u Riju, nakon Igara trebali su biti prenamijenjeni u luksuzne stanove. Gradnja stambenih objekata u olimpijskom selu stajala je organizatore 700 milijuna dolara. S obzirom na to da je Rio već u početku financijski premašio planirani budžet, ovakvo se što nikako nije smjelo dogoditi. (Službena stranica Business Insider, 29.8.2022.)

Ranije spomenuta gradnja četiriju škola pomoću materijala iz rastavljene rukometne dvorane „Future Arena“ (Arena budućnosti) smatra se prvim korakom u oživljavanju olimpijske zone i zapadnog dijela grada. Godine 2022., nekoliko godina nakon Igara, projekt je napokon započet. Gradonačelnik Eduardo Paes 2017. godine napustio je vođenje Rija, a 2021. godine ponovo je izabran. U razdoblju između 2017. i 2021. godine, pod vodstvom Marcela Crivelle, nije se ništa značajno događalo s olimpijskim nasljeđem. Paes zato želi izvršiti sva obećanja i planove koji su bili prvotno osmišljeni. Da je riječ bila o korupciji, dokazuje činjenica da je voditelj Brazilskeg olimpijskog odbora i Odbora za kandidaturu, Carlos Nuzman, dobio zatvorsku kaznu od trideset godina zbog pranja novca i drugih zločina vezanih uz kupovanje glasova. (Službena stranica Reuters, 29.8.2022.)

6.2.2.2. Održivost Igara

Još davne 1994. godine MOO usvaja okoliš kao jedan od tri stupa olimpijskog pokreta, postavljajući tako održivost u središte organizacije, zajedno uz sport i kulturu. Program održivosti u Riju 2016. certificiran je standardom ISO 20121. Tijekom igara reciklirano je 1100 tona otpada. Osim toga, 44 hektara nove vegetacije obnovljeno je na olimpijskom golf igralištu, zajedno sa 7,3 hektara zelenila u Olimpijskom parku i 49 hektara zelenila u Deodoro X-Parku (BMX park i mjesto za veslački slalom). Plan održivosti za 2016. godinu u središte je postavio četiri stavke: zaštitu vode, obnovljivu energiju, ugljično neutralne Igre i upravljanje otpadom. (Rio Bid Committee, 2008)

U službenom je izvješću MOO istaknuo nekoliko rezultata Igara vezanih uz okoliš i održivost:

- 79% objekata potrebnih za natjecanja već je postojalo
- 2,2 milijuna tona kompenzacije ugljika
- Održive inovacije u izradi medalja (30% sastava srebrnih i brončanih medalja reciklirani su materijali, a 50% vrpce reciklirana je plastika dok je zlatna medalja čišća nego ikad, ne sadrži živu)
- 100% novih proizvoda od drva certificiranih kroz partnerstvo s Vijećem za nadzor šuma (Forest Stewardship Council)
- Natjecanja u jedrenju i veslanju održana u odgovarajućim vodama (u skladu sa standardima Svjetske zdravstvene organizacije za rekreacijske vode)
- Razvoj obrazovnog programa „*Transforma*“ koji promiče olimpijske i paraolimpijske vrijednosti diljem škola (16 000) u Brazilu
- Obnova 44 hektara degradiranog zemljišta u svrhu olimpijskog terena za golf
- Obnova sedam hektara vegetacije u Olimpijskom parku Barra
- Transformacija Deodoro X-Parka u zeleno područje za slobodno vrijeme za više od milijun lokalnih stanovnika
- Mobilizacija 33 lokalne udruge za recikliranje, stvarajući izravne koristi za više od 240 obitelji s niskim primanjima

Glavna je strategija bila koristiti što više energije iz elektroenergetskih mreža, budući da se oko 75% električne energije u Brazilu proizvodi iz obnovljivih izvora, prvenstveno hidroelektrana. Kada je riječ o prijevozu, planiran je učinkovit, pouzdan, pristupačan i financijski solidan

transportni sustav za Igre. Zbog nedostatka parkirnih mjesta, građane se poticalo na korištenje javnog prijevoza. (OCOG, 2018)

Iako se Brazil i Rio de Janeiro još uvijek susreću s problemima vezanim uz olimpijsku ostavštinu, ne treba zanemariti sve pozitivne učinke koji su proizašli iz ovih Olimpijskih igara. Međutim, cjelokupna situacija i nered u državi otežali su kvalitetno vođenje ovih objekata. Zbog mnogih rasprava o korupciji i krađama, svađa među tvrtkama, vlasnicima i vladom, svijet su obišle ružne fotografije olimpijske ostavštine koja nije pravilno zbrinuta po završetku spektakla. Iako su određeni objekti obnovljeni i očišćeni, Brazil nije ostavio najljepši dojam kao domaćin Igara. Predugo se čekalo na poduzimanje koraka vezanih uz očuvanje i daljnje funkcije objekata. Stanovnici Rija dobili su nova mjesta za treniranje i zabavu, ali većina osjeća loše posljedice smatrajući da su Olimpijske igre nanijele još veću štetu cijelome gradu. Pandemija korona virusa 2020. godine dodatno je otežala rad na projektima što se može smatrati jedinim opravdanim razlogom zašto realizacija planova predstavljenih pri kandidaturi za domaćinstvo još uvijek uvelike kasni.

7. Rasprava

H1: Mega događaji imaju moć transformirati socijalno ugrožene dijelove velikih gradova i unaprijediti kvalitetu života.

S obzirom na to da mega događaji generiraju velika međunarodna ulaganja u vrlo kratkom vremenskom razdoblju, da se naslutiti kako će i utjecaji na urbani i regionalni razvoj gradova domaćina također biti također veliki. Mega događaji najčešće su pokretači urbanih promjena, pogotovo kada je riječ o mega događaju kao što su Olimpijske igre. Gradovi se godinama unaprijed natječu za domaćinstvo kako bi kroz organiziranje najvećeg sportskog natjecanja ostvarili mnogobrojne koristi za grad i njegove građane. Slučaj je to u oba analizirana izdanja Ljetnih olimpijskih igara. Kroz olimpijski projekt, organizatori su stvorili mnoge mogućnosti za građane stvarajući, ne samo sportske objekte u kojima mogu trenirati i usavršavati svoje vještine, već i važne obrazovne programe u školama diljem zemlje uoči Igara. Mega događaji mogu donijeti velika financijska sredstva i mogu ostvariti velike ciljeve u socijalno ugroženim područjima. Primjerice, prije Olimpijskih igara, Istočni je London bio najzapušteniji dio grada s visokom stopom nezaposlenosti i kriminala. Domaćinstvo LJOI 2012. stvorilo je potpuno novi svijet u Stratfordu, nudeći danas mogućnosti za kvalitetniji život i uživanje u olimpijskome nasljeđu. Mnogi su mega događaji utjecali na razvoj infrastrukture u mjestima u kojima su održavani i tako dugoročno poboljšali uvjete za kretanje stanovnika. Mega događaji svojim postojanjem pružaju nova radna mjesta, otkrivaju nove talente i donose prihode. S turističkog stajališta, mega događaji mogu biti pokretači procvata turističkog sektora grada domaćina te stvoriti novu predodžbu i novi identitet po kojem će biti prepoznatljiv i tako postati važno turističko odredište. S većim turističkim uspjehom, dolaze i veći prihodi, a zatim i veće potrebe za novim radnim mjestima i stvaranjem dodatnih aktivnosti kako bi se održala destinacijska privlačnost. Navedena se hipoteza prihvaća.

H2: Organizacija mega događaja podrazumijeva planiranje aktivnosti i projekata samo uoči i tijekom njegova održavanja.

Krivo je smatrati kako organizacija mega događaja traje samo uoči njegova održavanja. Organiziranje i planiranje događaja velikih razmjera puno je više od nekoliko dana njegova trajanja. Mega događaji vrlo često, gotovo uvijek podrazumijevaju izgradnju novih objekata raznih namjena ili njihovu obnovu. Iz tog je razloga važno detaljno i učinkovito promisliti o njihovoj namjeni nakon toga događaja. Hoće li objekt, koji je ugostio događaj, ugostiti sličan

događaj u budućnosti? Što će biti s tim objektom u međuvremenu i komu ili čemu će služiti? Je li objekt financijski i ekološki održiv? Ima li lokalno stanovništvo ikakve koristi od tog objekta? To su samo neka od pitanja na koja se moraju naći odgovori tijekom planiranja mega događaja. Izrazito je važno post-olimpijsko planiranje kada je riječ o Olimpijskim igrama. U tu se svrhu uglavnom grade mnoge višenamjenske dvorane, stadioni, otvoreni tereni te stambene jedinice. U nekim je izdanjima Igara većina infrastrukture uspješno iskorištena ili prenamijenjena (primjerice, London 2012.) dok se u nekim izdanjima mjesecima ili čak i godinama čekalo na razvoj strategije za daljnje upravljanje objektima pa je većina njih dugo bila zatvorena ili još uvijek jest (primjerice, Rio 2016.). Može se reći kako je planiranje naslijeđa od velike, a možda i od ključne važnosti za uspješno i potpuno korištenje mega događaja. S planiranjem naslijeđa, bilo kulturnoga, urbanoga, ekološkoga, društvenoga ili obrazovnog, trebalo bi se i započeti te nikako ostaviti po strani ili potpuno izostaviti. Šteta je vidjeti napuštene objekte nekoć sagrađene u svrhu mega događaja, a sve zbog nepravilnog upravljanja i neodgovornog planiranja. Većina gradova koristi mega događaje za urbani i regionalni razvoj koristeći sredstva koja inače ne bi bila dostupna. Iz tog je razloga važno u cijelosti iskoristiti priliku i osigurati dugoročne pozitivne promjene za društvo i gospodarstvo. Stoga, navedena se hipoteza odbacuje.

H3: Politički vrh grada domaćina ima značajnu povezanost sa stanjem olimpijskog naslijeđa nakon Igara.

Iz dva analizirana primjera Olimpijskih igara vidljiv je značajan utjecaj i povezanost politike i olimpijskoga naslijeđa. U svakome izdanju gradski vrh, zajedno s Međunarodnim olimpijskim odborom i organizacijskim odborom svoje države, sudjeluje u organiziranju i planiranju Igara. Međutim, nekada preveliko miješanje politike i donošenje neracionalnih odluka negativno utječe na cjelokupni događaj, posebice nakon njegova održavanja. Neispunjenje određenih ciljeva često je rezultat korupcije i pranja novca koju vođe odbora ili čak gradonačelnici iskoriste od mega događaja ovakvih razmjera. Primjerice, godinu dana nakon održavanja Igara u Rijju 2016., svijet su obišle fotografije raspadajuće i zapuštene olimpijske infrastrukture. Nepravilnim vođenjem i nedolaženjem do sporazuma s vanjskim ulagačima i raznim tvrtkama, olimpijski su sportski objekti zjapili prazni i neiskorišteni. Predugo se čekalo da organizatori sklope dogovore s tvrtkama koje bi preuzele vođenje i obnovu objekta. Da se zaključiti da je razlog tome promjena gradske vlasti jer povratkom gradonačelnika koji je sudjelovao u prvotnim planovima, nedovršeni su projekti polako ugledali svjetlo dana. Međutim, bilo bi pametnije Olimpijske igre održavati u razvijenijim zemljama svijeta koje će moći više brinuti

o nasljeđu nakon Igara uz vodstvo odgovornih političara, koji neće dopustiti da ijedan objekt u ijednom trenutku izgleda zapušteno i oštećeno. Upravo se iz toga može zaključiti kako je londonsko nasljeđe mnogo bolje preživjelo nego ono u Rio de Janeiru. Iako je i tadašnji londonski gradonačelnik u fokus stavljao manje važne stvari, poput izgradnje vidikovca umjesto zbrinjavanja obitelji u stambene jedinice, sveukupni je dojam više pozitivan nego negativan. Hipoteza se prihvaća.

8. Zaključak

Mega događaji pokretači su urbanih promjena. Sve više gradova želi biti domaćinom mega događaja kako bi njegovom organizacijom iskoristili financijska sredstva za razvoj drugih projekata koja inače ne bi bila dostupna. No, je li to slučaj s Olimpijskim igrama? Olimpijske igre imaju moć pružiti brojne trajne prednosti koje mogu promijeniti zajednicu, kvalitetu života, predodžbu grada i infrastrukturu. Kao jedan od najvećih sportskih događaja, Igre mogu biti glavni pokretač promjena u gradu domaćinu. Taj grad ne živi samo za vrijeme Olimpijskih igara. Po završetku tog sportskog spektakla, on nastavlja živjeti novim životom dok istovremeno i čuva i ulaže u olimpijsko nasljeđe – objekti, radna mjesta, infrastruktura i projekti. Uz predan i kvalitetan rad gradskih vlasti i lokalnog stanovništva, grad nakon Olimpijskih igara može oživjeti, može unaprijediti urbanu sliku te stvoriti dobre temelje za razvoj sporta i drugih raznih aktivnosti. Unatoč brojnim prednostima, sve je manje gradova koji žele organizirati ovaj sportski spektakl. Najčešći je razlog premašivanje budžeta i ulaganje u izgradnju objekata o kojima se nakon Igara neće imati tko brinuti. Iz tog je razloga od iznimne važnosti detaljno planiranje olimpijskoga nasljeđa i osiguranje održavanja objekata i provođenja projekata (ne samo infrastrukturnih, već i obrazovnih). Ljetne olimpijske igre u Londonu 2012. godine pokazale su se nešto uspješnijima od onih u Riju 2016. ponajviše iz razloga što se odmah po završetku London pobrinuo o svojoj ostavštini. Rio se susreo s kašnjenjem pri izvršavanju projekata i prije i nakon Igara. Važno je spomenuti i prisutnost londonskih objekata na društvenim mrežama što također može biti jedan od razloga zašto je i danas londonski olimpijski park posjećen. Međutim, koliko dobra Igre mogu donijeti, toliko je i lošega. Ukoliko se gradski i državni vrh zajedno s Međunarodnim olimpijskim odborom ne usuglase na vrijeme i ne ispune ranije izrečena obećanja, svjedočit ćemo sve manjem interesu za ovo predivno i vrijedno sportsko natjecanje, kako od strane gledatelja, tako i od strane ulagača i potencijalnih gradova domaćina. Možda bi najbolje bilo utvrditi jedan grad koji će biti vječni domaćin Olimpijskih igara. Jedan grad za zimsko izdanje, a jedan za ljetno. Na taj bi se način barem djelomično, ako ne potpuno izbjegla korupcija i krađa novca, loš menadžment i vođenje cijelog projekta. Svi bi sportski objekti i prostori bili iznova iskorišteni i u stalnoj funkciji, a ljudi ne bi imali samo privremene poslove. Bio bi to poticaj za razvoj nekih novih projekata (nevezanih uz Olimpijske igre) za obnove ugroženih naselja i gradova diljem svijeta te pomoć socijalno ugroženom stanovništvu.

9. Literatura

1. BBC. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-england-london-28483368> [pristup: 30.7.2022.]
2. Bowdin, G., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R., McDonnell, I. (2012) *Events Management*. 3. izd. London: Taylor and Francis
3. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/Rio-de-Janeiro-2016-Olympic-Games> [pristup: 17.8.2022.]
4. Brittain, I. i Mataruna-Dos-Santos L.J. (2017) *Social Legacies of Olympic and Paralympic Game sin East London*. U: Cohen, P. i Watt, P. *London 2012 and the Post-Olympics City: A Hollow Legacy?*. London: Palgrave Macmilian UK, str. 357. – 381.
5. Business Insider. URL: <https://www.businessinsider.com/rio-olympics-athletes-village-mostly-vacant-2017-7> [pristup: 29.8.2022.]
6. Commercial Property Executive. URL: <https://www.commercialsearch.com/news/museum-of-tomorrow-named-best-innovative-green-building-at-mipim/> [pristup: 22.8.2022.]
7. Daily Mail. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2165518/London-2012-Olympics-Rings-unveiled-Tower-Bridge.html> [pristup: 30.7.2022.]
8. Evans, G. (2019) *Design of Contemporary Mega-Events*. U: Massey, A., ur., *A Companion to Contemporary Design since 1945*. New Yersey: Wiley, str. 189-214.
9. G1 Globo. URL: <https://g1.globo.com/rj/rio-de-janeiro/noticia/2022/03/22/rio-inicia-a-desmontagem-da-arena-do-futuro-do-parque-olimpico.ghtml> [pristup: 17.8.2022.]
10. Hiller, H. (2012) *Host Cities and the Olympics*. New York: Taylor and Francis
11. Inside the Games. URL: <https://www.insidethegames.biz/articles/1045710/rio-city-hall-confirms-closure-of-deodoro-olympic-park-amid-struggle-to-find-use-for-venue> [pristup 23.8.2022]
12. International Olympic Committee. (2009) Report of the 2016 IOC Evaluation Commission: Games of the XXXI Olympiad. URL: <https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/Host-City-Elections/XXXI-Olympiad-2016/Report-of-the-IOC-Evaluation-Commission-for-the-Games-of-the-XXXI-Olympiad-in-2016.pdf> [pristup:11.8. 2022.]

13. International Olympic Committee. (2016) IOC Annual Report 2016: Credibility, Sustainability and Youth. URL: <https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/IOC-Annual-Report/IOC-Annual-Report-2016.pdf> [pristup: 16.8.2022.]
14. International Olympic Committee. (2021) Olympic Solidarity 2021-2024 Plan. URL: <https://stillmed.olympics.com/media/Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Who-We-Are/Commissions/Olympic-Solidarity/2021/2021-2024-Olympic-Solidarity-Plan-Brochure.pdf> [pristup: 16.8.2022.]
15. London Aquatics Centre. URL: <https://www.londonaquaticscentre.org/newsitems/schools-out-summer-holiday-activities> [pristup: 29.8.2022.]
16. London Stadium. URL: <https://www.london-stadium.com/stadium/about.html> [pristup: 30.7.2022.]
17. Miočić, J., Peran, V. i Banić, B. (2020) Značaj naslijeđa Olimpijskih igara za grad i zemlju domaćina kroz održivost i ekonomske benefite. U: *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*. Šibenik: Veleučilište u Šibeniku, str. 81.-92.
18. Müller, M. (2015) What makes an event a mega-event? Definitions and sizes. *Leisure Studies*, 34 (6), str. 627. – 642.
19. News.com.au. URL: <https://www.news.com.au/sport/sports-life/rios-olympic-aquatic-centre-left-in-ruins-after-grand-promises/news-story/f0d7a5aedfd314c41ae42f66b98d5ca3> [pristup: 23.8.2022.]
20. NLA London. URL: <https://nla.london/news/whats-on-this-summer-at-queen-elizabeth-olympic-park> [pristup: 30.7.2022.]
21. Olympics, URL: <https://olympics.com/ioc/legacy/london-2012/biodiversity-in-action> [pristup: 8.8.2022.]
22. Olympics, URL: <https://olympics.com/ioc/legacy/london-2012/the-olympic-village> [pristup: 8.8.2022.]
23. Olympics. URL: <https://olympics.com/en/olympic-games/london-2012> , [pristup: 1.8.2022.]
24. Olympics. URL: <https://olympics.com/en/olympic-games/rio-2016> [pristup: 16.8.2022.]
25. Olympics. URL: <https://olympics.com/ioc/legacy/london-2012/a-blueprint-for-sustainability-management%20> [pristup: 8.8.2022.]
26. Organising Committee for the Olympic and Paralympic Games in Rio in 2016. (2018) Post-Games Sustainability Report Rio 2016. Dostupno u: Olympic World Library [pristup 16.8.2022.]

27. Organising Committee for the Olympic and Paralympic Games in Rio in 2016, T. Ricardo. (2018) Olympic and Paralympic Games 2016: Legacy. Dostupno u: Olympic World Library [pristup 22.8.2022.]
28. Organising Committee for the Olympic and Paralympic Games in Rio in 2016. (2016) Olympic and Paralympic Venue Delivery Guide. Dostupno u: Olympic World Library [pristup 18.8.2022]
29. Poynter, G., Viehoff, V. i Li, Y. (2015) *The London Olympics and Urban Development: The mega-event city*. London: Taylor and Francis
30. Queen Elizabeth Olympic Park. URL: <https://www.queenelizabetholympicpark.co.uk/the-park/venues/arcelormittal-orbit> [pristup: 7.8.2022.]
31. Queen Elizabeth Olympic Park. URL: <https://www.queenelizabetholympicpark.co.uk/the-park/venues/lee-valley-velopark> [pristup: 29.8.2022.]
32. Queen Elizabeth Olympic Park. URL: <https://www.queenelizabetholympicpark.co.uk/the-park/venues/copper-box-arena> [pristup: 29.8.2022.]
33. Rail Journal. URL: <https://www.railjournal.com/passenger/light-rail/rio-announces-transition-from-brt-to-light-rail/> [pristup: 22.8.2022.]
34. Rio Bid Committee. (2008) Live Your Passion: Rio 2016 Candidate City. Dostupno u: Olympic World Library [pristup 13.8.2022.]
35. Shanghai Manual: A Guide for Sustainable Urban Development in the 21st Century; United Nations Department of Economic and Social Affairs (Odjel za gospodarska i društvena pitanja UN-a); 2012.
36. Skoko, B. i Vukasović, I. (2008) Organiziranje međunarodnih sportskih događaja kao promotivni i ekonomski alat države. *Tržište*, 20 (2), str. 211.-230.
37. The 42. URL: <https://www.the42.ie/rio-olympic-venues-one-year-on-3553208-Aug2017/> [pristup: 23.8.2022.]
38. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2022/jun/30/a-massive-betrayal-how-londons-olympic-legacy-was-sold-out> [pristup: 29.8.2022.]
39. The Irish Times. URL: <https://www.irishtimes.com/sport/in-pictures-rio-s-olympic-venues-lie-abandoned-and-in-disrepair-1.2973935> [pristup: 23.8.2022.]
40. The London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games Limited. (2013) London 2012 Olympic Games: The Official Report. Vol. 1. Dostupno u: Olympic World Library [pristup: 2.8.2022.]

41. The London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games Limited. (2012) London 2012 Olympic and Paralympic Games: The Official Commemorative Book. Vol. 2. Dostupno u: Olympic World Library [pristup: 3.8.2022.]
42. The London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games Limited. (2013) London 2012 Olympic Games: The Official Report. Vol 3. Dostupno u: Olympic World Library [pristup: 7.8.2022.]
43. The Stadium Business. URL: <https://www.thestadiumbusiness.com/2020/11/04/flamengo-and-fluminense-to-continue-management-of-maracana/> [pristup: 23.8.2022.]
44. The Tennessee Tribune. URL: <https://tntribune.com/the-olympics-legacy-from-lost-investment-to-corruption-allegations/> [23.8.2022.]
45. Use Metropolis. URL: <https://use.metropolis.org/case-studies/porto-maravilha-urban-operation#casestudydetail> [pristup: 22.8.2022.]
46. Van der Wagen, L. i Carlos, B.R. (2008) *EVENT MANAGEMENT - Upravljanje događanjima: za turistička, kulturna, poslovna i sportska događanja*. Zagreb: Mate.

10. Prilozi

Popis slika:

- Slika 1. Olimpijski park u Sydneyju
- Slika 2. Dvorana Pala Alpitour za vrijeme natjecanja u umjetničkom klizanju na ZOI 2006. u Torinu
- Slika 3. Dvorana Pala Alpitour za vrijeme održavanja Pjesme Eurovizije 2022. godine u Torinu
- Slika 4. Službeni logo LJOI 2012.
- Slika 5. Službena maskota LJOI 2012.
- Slika 6. Olimpijski krugovi na Tower Bridgeu
- Slika 7. Spiralna orbita u Parku kraljice Elizabete
- Slika 8. Olimpijski park u Londonu / Park kraljice Elizabete
- Slika 9. Olimpijsko selo – stambene jedinice
- Slika 10. Službeni logo LJOI 2016.
- Slika 11. Službena maskota LJOI 2016.
- Slika 12. Olimpijski bulevar u Riju
- Slika 13. Muzej sutrašnjice u Rio de Janeiru
- Slika 14. Olimpijski centar za vodene sportove 2017. godine
- Slika 15. Tri Carioca Arene 2017. godine
- Slika 16. Unutrašnjost Maracane nekoliko mjeseci nakon Igara

Popis tablica:

- Tablica 1. Ekonomske koristi mega događaja
- Tablica 2. Infrastrukturne koristi mega događaja
- Tablica 3. Broj sudionika nekoliko Ljetnih i Zimskih olimpijskih igara
- Tablica 4. Glavna obećanja Londonskog olimpijskog odbora za organizaciju Igara
- Tablica 5. Sportski objekti izgrađeni za Igre u Londonu
- Tablica 6. Sportski objekti izgrađeni za Igre u Riju

Popis grafikona:

- Grafikon 1. Proračun za kontinentalne programe Olympic Solidarityja